

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

**VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO
ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI
(BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)
PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE A NIŽŠIE STREDNÉ
VZDELÁVANIE**

Vzdelávací program vypracoval Štátny pedagogický ústav.

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 5. 5. 2016 pod číslom 2016-14674/20261:5-10F0 s platnosťou od 1. 9. 2016.

Obsah

Úvod	3
1 Ciele výchovy a vzdelávania	3
2 Stupeň vzdelania	3
3 Profil absolventa	3
4 Vzdelávacie oblasti	3
5 Vzdelávacie štandardy	7
6 Rámcové učebné plány	8
6.1 Rámcový učebný plán pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) s vyučovacím jazykom slovenským pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie	8
6.2 Rámcový učebný plán pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie	10
7 Špecifiká výchovy a vzdelávania žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia).....	12
8 Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie	13
9 Povinné personálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania	13
10 Povinné materiálne-technické a priestorové zabezpečenie výchovy a vzdelávania	14
11 Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní	14
12 Zásady a podmienky pre vypracovanie školských vzdelávacích programov	15
PRÍLOHA 1 Špecifické vyučovacie predmety pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia)	16
Rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností pre prípravný až 9. ročník pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia)	17
Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie pre prípravný až 4. ročník pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia)	33
Rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností pre prípravný až 9. ročník pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) s vyučovacím jazykom maďarským	45
Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie pre prípravný až 4. ročník pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) s vyučovacím jazykom maďarským	61

Úvod

Pri výchove a vzdelávaní žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) (ďalej aj „žiak s AU alebo PVP (bez MP)“) sa postupuje podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie. Uplatňuje sa pri vzdelávaní žiakov s touto diagnózou v základnej škole, t. j. v základnej škole pre žiakov s autizmom a v ďalších školách pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, v špeciálnych triedach základných škôl alebo pri individuálnom začlenení. Vymedzuje špecifické potreby a požiadavky na komplexnú odbornú starostlivosť o žiakov v školách, kde sú vzdelávaní.

1 Ciele výchovy a vzdelávania

Hlavnými cieľmi primárneho vzdelávania a nižšieho stredného vzdelávania žiakov s AU alebo PVP (bez MP) sú rozvinuté kľúčové spôsobilosti ako kombinácie vedomostí, spôsobilostí, skúseností a postojov na úrovni, ktorá je pre nich osobne dosiahnuteľná a maximálne možné integrovanie do spoločnosti. Plnia porovnateľné ciele výchovy a vzdelávania ako žiaci základných škôl bez zdravotného znevýhodnenia na primárnom stupni vzdelávania a nižšom strednom stupni vzdelávania.

2 Stupeň vzdelania

Primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy. Nižšie stredné vzdelávanie – 2. stupeň základnej školy.

3 Profil absolventa

Osvojené kompetencie žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) zodpovedajú profilu absolventa primárneho stupňa vzdelávania a profilu absolventa nižšieho stredného stupňa vzdelávania.

4 Vzdelávacie oblasti

Pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) je do vzdelávacích oblastí rámcového učebného plánu začlenená oblasť **ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÁ PODPORA**.

Na primárnom stupni vzdelávania sú do tejto vzdelávacej oblasti zaradené špecifické vyučovacie predmety **rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností a rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie**.

Na nižšom stupni stredného vzdelávania je do tejto vzdelávacej oblasti zaradený špecifický vyučovací predmet **rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností**.

Podrobné charakteristiky špecifických vyučovacích predmetov sú uvedené v časti Špecifické vyučovacie predmety pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) v tomto dokumente.

VYUČOVACIE PREDMETY VO VZDELÁVACÍCH OBLASTIACH PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA) PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE S VYUČOVACÍM JAZYKOM SLOVENSKÝM

VZDELÁVACIA OBLASŤ	VYUČOVACIE PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
	ANGLICKÝ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA
	INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	PRVOUKA
	PRÍRODOVEDA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	VLASTIVEDA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA/ NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	PRACOVNÉ VYUČOVANIE
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA
	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA
ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÁ PODPORA	ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI A SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
	ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE

VYUČOVACIE PREDMETY VO VZDELÁVACÍCH OBLASTIACH PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA) PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE S VYUČOVACÍM JAZYKOM NÁRODNOSTNEJ MENŠINY

VZDELÁVACIA OBLASŤ	VYUČOVACIE PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA/SLOVENSKÝ JAZYK A SLOVENSKÁ LITERATÚRA
	JAZYK NÁRODNOSTNEJ MENŠINY A LITERATÚRA
	ANGLICKÝ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA
	INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	PRVOUKA
	PRÍRODOVEDA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	VLASTIVEDA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA/ NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	PRACOVNÉ VYUČOVANIE
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA
	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA
ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÁ PODPORA	ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI A SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
	ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE

VYUČOVACIE PREDMETY VO VZDELÁVACÍCH OBLASTIACH PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA) PRE NIŽŠIE STREDNÉ VZDELÁVANIE S VYUČOVACÍM JAZYKOM SLOVENSKÝM

VZDELÁVACIA OBLASŤ	VYUČOVACIE PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
	ANGLICKÝ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA
	INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	FYZIKA
	CHÉMIA
	BIOLÓGIA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	DEJEPIS
	GEOGRAFIA
	OBČIANSKA NÁUKA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA/ NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	TECHNIKA
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA
	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA
ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÁ PODPORA	ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI A SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
	ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE

VYUČOVACIE PREDMETY VO VZDELÁVACÍCH OBLASTIACH PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA) PRE NIŽŠIE STREDNÉ VZDELÁVANIE S VYUČOVACÍM JAZYKOM NÁRODNOSTNEJ MENŠINY

VZDELÁVACIA OBLASŤ	VYUČOVACIE PREDMETY
JAZYK A KOMUNIKÁCIA	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA/SLOVENSKÝ JAZYK A SLOVENSKÁ LITERATÚRA
	JAZYK NÁRODNOSTNEJ MENŠINY A LITERATÚRA
	ANGLICKÝ JAZYK
MATEMATIKA A PRÁCA S INFORMÁCIAMI	MATEMATIKA
	INFORMATIKA
ČLOVEK A PRÍRODA	FYZIKA
	CHÉMIA
	BIOLÓGIA
ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ	DEJEPIS
	GEOGRAFIA
	OBČIANSKA NÁUKA
ČLOVEK A HODNOTY	ETICKÁ VÝCHOVA/ NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA/NÁBOŽENSTVO
ČLOVEK A SVET PRÁCE	TECHNIKA
UMENIE A KULTÚRA	HUDOBNÁ VÝCHOVA
	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
ZDRAVIE A POHYB	TELESNÁ A ŠPORTOVÁ VÝCHOVA
ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÁ PODPORA	ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI A SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
	ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE

5 Vzdelávacie štandardy

Vzdelávacie štandardy pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) sú rovnaké ako pre žiakov bez zdravotného znevýhodnenia.

Plnenie výkonového štandardu je však ovplyvnené konkrétnou diagnostickou kategóriou pervazívnej vývinovej poruchy a z toho vyplývajúcich individuálnych schopností a možností žiaka. Čiastočné plnenie jednotlivých výkonov vzdelávacieho štandardu, resp. ich neplnenie vôbec, v konkrétnom vyučovacom predmete je zaznamenané v individuálnom vzdelávacom programe žiaka.

6. Rámcové učebné plány

6.1 Rámcový učebný plán pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez MP) pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie s vyučovacím jazykom slovenským

Vzdelávacia oblasť	Vyučovaci predmet	Ročník primárne vzdelávanie						Ročník nižšie stredné vzdelávanie					
		PRÍPRAVNÝ	1.	2.	3.	4.	Σ	5.	6.	7.	8.	9.	Σ
Jazyk a komunikácia	slovenský jazyk a literatúra	2	9	8	7	7	33	5	5	4	5	5	24
	anglický jazyk				3	3	6	3	3	3	3	3	15
Matematika a práca s informáciami	matematika	3	4	4	4	4	19	4	4	4	4	5	21
	informatika				1	1	2	1	1	1	1		4
Človek a príroda	prvouka		1	2			3						
	prírodoveda				1	2	3						
	fyzika								2	1	2	1	6
	chémia									2	2	1	5
	biológia							2	1	2	1	1	7
Človek a spoločnosť	vlastiveda				1	2	3						
	dejepis							1	1	1	1	2	6
	geografia							2	1	1	1	1	6
	občianska náuka								1	1	1	1	4
Človek a hodnoty	etická výchova/náboženská výchova/náboženstvo		1	1	1	1	4	1	1	1	1	1	5
Človek a svet práce	pracovné vyučovanie	1			1	1	3						
	technika							1	1	1	1	1	5
Umenie a kultúra	hudobná výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1		4
	výtvarná výchova	1	2	2	1	1	7	1	1	1	1	1	5
Zdravie a pohyb	telesná a športová výchova	2	2	2	2	2	10	2	2	2	2	2	10
Špeciálnopedagogická podpora	rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností	7	2	2	2	2	15	2	1	1	1	1	6
	rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie	1	1	1	1	1	5						
Základ		18	23	23	26	28	118	26	26	27	28	26	133
Voliteľné (disponibilné) hodiny		2	1	1	1	1	6	1	3	3	2	4	13
Spolu		20	24	24	27	29	124	27	29	30	30	30	146

Poznámky

1. Vyučovacia hodina má 45 minút v tomto rozdelení učebného plánu. Škola si môže zvoliť vlastnú organizáciu vyučovania. S prihliadnutím na osobitosti žiakov so zdravotným znevýhodnením môže škola uplatňovať aj iné spôsoby organizácie vyučovania, a to členením vyučovacej hodiny do kratších časových úsekov, zaraďovaním a organizovaním prestávok, blokovým vyučovaním a inými organizačnými formami v zmysle platnej legislatívy.
2. V individuálnych prípadoch vydaním rozhodnutia riaditeľa školy možno oslobodiť žiaka od vzdelávania sa v jednotlivých vyučovacích predmetoch alebo ich časti. Pri rozhodnutí riaditeľa sa vychádza z odporúčania centra špeciálno-pedagogického poradenstva žiadosti zákonného zástupcu žiaka a vyjadrenia pedagogickej rady. Tomuto žiakovi sa odporúča využiť ušetrené hodiny na posilnenie výučby iného vyučovacieho predmetu (napr. prvého cudzieho jazyka), ktorého obsah učiva sa nemení.
3. Druhý cudzí jazyk v 7. až 9. ročníku je možné pre žiaka zaviesť v rámci školského vzdelávacieho programu ako voliteľnú hodinu, a to na základe odporúčania centra špeciálno-pedagogického poradenstva.
4. Vyučovací predmet pracovné vyučovanie je možné vyučovať v dvojhodinových celkoch každý druhý týždeň.
5. Vo vyučovacom predmete technika riaditeľ školy zohľadní personálno-odborné a materiálno-technické podmienky školy tak, aby v každom ročníku boli zastúpené témy tematických celkov Technika a Ekonomika domácnosti.
6. Vyučovací predmet výtvarná výchova je možné vyučovať v dvojhodinových celkoch každý druhý týždeň.
7. Voliteľné (disponibilné) hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu.

Voliteľné (disponibilné) hodiny je možné využiť na:

- vyučovacie predmety, ktoré rozširujú a prehlbujú obsah predmetov zaradených do štátneho vzdelávacieho programu;
- vyučovacie predmety, ktoré si škola sama zvolí a sama si pripraví ich obsah, vrátane predmetov vytvárajúcich profiláciu školy a experimentálne overených inovačných programov zavedených do vyučovacej praxe;

6.2 Rámcový učebný plán pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez MP) pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny

Vzdelávacia oblasť	Vyučovaci predmet	Ročník primárne vzdelávanie					Ročník nižšie stredné vzdelávanie						
		PRÍPRAVNÝ	1.	2.	3.	4.	Σ	5.	6.	7.	8.	9.	Σ
Jazyk a komunikácia	slovenský jazyk a literatúra/slovenský jazyk a slovenská literatúra	1	5	6	5	5	22	5	5	4	5	5	24
	jazyk národnostnej menšiny a literatúra	1	5	6	5	5	22	5	5	5	4	5	24
	anglický jazyk				3	2	5	3	3	3	3	3	15
Matematika a práca s informáciami	matematika	3	4	4	4	4	19	4	4	4	4	5	21
	informatika				1	1	2	1	1	1	1		4
Človek a príroda	prvouka		1	2			3						
	prírodoveda				1	2	3						
	fyzika								2	1	2	1	6
	chémia									2	2	1	5
	biológia							2	1	2	1	1	7
Človek a spoločnosť	vlastiveda				1	2	3						
	dejepis							1	1	1	1	2	6
	geografia							2	1	1	1	1	6
	občianska náuka								1	1	1	1	4
Človek a hodnoty	etická výchova/náboženská výchova/náboženstvo		1	1	1	1	4	1	1	1	1	1	5
Človek a svet práce	pracovné vyučovanie	1			1	1	3						
	technika							1	1	1	1	1	5
Umenie a kultúra	hudobná výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1		4
	výtvarná výchova	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	1	5
Zdravie a pohyb	telesná a športová výchova	2	2	2	2	2	10	2	2	2	2	2	10
Špeciálnopedagogická podpora	rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností	7	2	2	2	2	15	2	1	1	1	1	6
	rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie	1	1	1	1	1	2						
Základ		18	23	26	29	30	126	31	31	32	32	31	157
Voliteľné (disponibilné) hodiny		2	1	1	1	0	5	1	1	1	1	1	5
Spolu		20	24	27	30	30	131	32	32	33	33	32	162

Poznámky

1. Vyučovacia hodina má 45 minút v tomto rozdelení učebného plánu. Škola si môže zvoliť vlastnú organizáciu vyučovania. S prihliadnutím na osobitosti žiakov so zdravotným znevýhodnením môže škola uplatňovať aj iné spôsoby organizácie vyučovania, a to členením vyučovacej hodiny do kratších časových úsekov, zaraďovaním a organizovaním prestávok, blokovým vyučovaním a inými organizačnými formami v zmysle platnej legislatívy.
2. V individuálnych prípadoch vydaním rozhodnutia riaditeľa školy možno oslobodiť žiaka od vzdelávania sa v jednotlivých vyučovacích predmetoch alebo ich časti. Pri rozhodnutí riaditeľa sa prihliada individuálne na výsledky špeciálnopedagogickej diagnostiky, vyjadrenie rodičov a pedagogickej rady. Tomuto žiakovi sa odporúča využiť ušetrené hodiny na posilnenie výučby iného vyučovacieho predmetu (napr. prvého cudzieho jazyka), ktorého obsah učiva sa nemení.
3. Predmet pracovné vyučovanie je možné vyučovať v dvojhodinových celkoch každý druhý týždeň.
4. Vo vyučovacom predmete technika riaditeľ školy zohľadní personálno-odborné a materiálno-technické podmienky školy tak, aby v každom ročníku boli zastúpené témy tematických celkov Technika a Ekonomika domácnosti.
5. Predmet výtvarná výchova je možné vyučovať v dvojhodinových celkoch každý druhý týždeň.
6. Voliteľné (disponibilné) hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu.

Voliteľné (disponibilné) hodiny je možné využiť na:

- vyučovacie predmety, ktoré rozširujú a prehlbujú obsah predmetov zaradených do štátneho vzdelávacieho programu,
- vyučovacie predmety, ktoré si škola sama zvolí a sama si pripraví ich obsah, vrátane predmetov vytvárajúcich profiláciu školy a experimentálne overených inovačných programov zavedených do vyučovacej praxe.

7 Špecifiká výchovy a vzdelávania žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia)

Pri výchove a vzdelávaní žiakov s AU alebo PVP (bez MP) ide o žiakov s rôznymi diagnostickými kategóriami a z toho vyplývajúcimi symptómami, ktoré zásadne ovplyvňujú nielen aktuálny výchovno-vzdelávací proces, ale ich výchovu a vzdelávanie vôbec.

Do skupiny pervazívnych vývinových porúch (F84) sú podľa MKCH-10-SK- 2016)¹ zahrnuté nasledovné diagnostické kategórie: Detský autizmus (F84.0), Atypický autizmus (F84.1), Rettov syndróm (F84.2), Iná detská dezintegračná porucha (F84.3), Hyperaktívna porucha spojená s duševnou zaostalosťou a stereotypnými pohybmi (F84.4), Aspergerov syndróm (F84.5), Iná pervazívna vývinová porucha (F84.8), Pervazívna vývinová porucha, bližšie neurčená (F84.9).

Žiak s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) môže byť vzdelávaný

- a) v základnej škole pre žiakov s autizmom podľa individuálneho vzdelávacieho programu,
- b) v špeciálnej triede pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) základnej školy podľa individuálneho vzdelávacieho programu,
- c) v triede základnej školy spolu s inými žiakmi, t. j. v školskej integrácii podľa individuálneho vzdelávacieho programu.

Podmienkou prijatia žiaka do základnej školy pre žiakov s autizmom, špeciálnej triedy alebo na školskú integráciu je špeciálnopedagogická diagnostika, psychologická diagnostika, predložená školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie, odborná lekárska diagnostika (najmä od detského psychiatra) a písomná žiadosť rodiča alebo zákonného zástupcu.

O prijatí dieťaťa s AU alebo PVP (bez MP) na vzdelávanie rozhoduje riaditeľ školy na základe písomnej žiadosti zákonného zástupcu a písomného vyjadrenia zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, vydaného na základe diagnostického vyšetrenia dieťaťa.

Riaditeľ školy pred prijatím dieťaťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do školy so vzdelávacím programom pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami poučí zákonného zástupcu o všetkých možnostiach vzdelávania jeho dieťaťa (Školský zákon).

Základná škola pre žiakov s autizmom má deväť ročníkov s možnosťou zriadenia prípravného ročníka.

Možnosť vzdelávať sa v prípravnom ročníku majú aj žiaci s AU alebo PVP (bez MP) v špeciálnej triede pre nich zriadenej a v školskej integrácii.

Žiakovi, ktorý dovŕšil 16 rokov veku, riaditeľ školy umožní ukončiť deviaty ročník a získať nižšie stredné vzdelanie, ak je predpoklad jeho úspešného ukončenia najneskôr do konca školského roka, v ktorom žiak dovŕši 17. rok veku. Žiakovi s ťažkým zdravotným postihnutím môže riaditeľ základnej školy, vrátane základnej školy pre žiakov s autizmom, umožniť predĺženie jeho vzdelávania do konca školského roka, v ktorom dovŕši 18. rok veku.

---

¹ MKCH-10-SK-2016 dostupné na: <http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/Medzinarodna-klasifikacia-chorob-MKCH-10.aspx>

Rozvrhnutie a rozloženie obsahu vzdelávania na potrebnú dĺžku vzdelávania zahŕňa individuálny vzdelávací program žiaka.

Výchova a vzdelávanie žiaka s AU alebo PVP (bez MP) sa uskutočňuje podľa **individuálneho vzdelávacieho programu** (ďalej aj „IVP“), ktorý vypracúva škola v spolupráci so školským zariadením výchovnej prevencie a poradenstva.

Špecifiká výchovy a vzdelávania s AU alebo PVP (bez MP) v triede základnej školy spolu s inými žiakmi, t. j. v školskej integrácii

Školský špeciálny pedagóg sa podieľa na tvorbe IVP spolu s triednym učiteľom alebo vyučujúcimi jednotlivých predmetov, individuálne pracuje so žiakom AU alebo PVP (bez MP) podľa výsledkov lekárskej, psychologickkej a špeciálnopedagogickej diagnostiky. Metodicky vedie učiteľov, spolupracuje s rodičmi žiaka a so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie, ktoré vydalo písomné vyjadrenie k školskému začleneniu žiaka. Zákonný zástupca žiaka má právo sa s týmto IVP oboznámiť.

V školskej integrácii sa žiak vzdeláva podľa rámcového učebného plánu príslušnej školy v ktorej sa vzdeláva. Obsah vzdelávania však vychádza zo vzdelávacieho programu pre žiakov s žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia) pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie.

Škola je povinná zabezpečiť žiakovi odborné vzdelávanie špecifických vyučovacích predmetov.

Zo strany školy je potrebné zabezpečiť materiálo-technické podmienky, zodpovedajúce aktuálnym individuálnym vzdelávacím potrebám žiaka s AU alebo PVP (bez MP).

8 Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie

Výchova a vzdelávanie žiaka s AU alebo PVP (bez MP) sa realizuje podľa individuálneho vzdelávacieho programu.

9 Povinné personálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania

Pedagogickí zamestnanci

- spĺňajú kvalifikačné požiadavky stanovené všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- preukazujú odborné a osobnostné spôsobilosti, ktoré využívajú pri pedagogickej komunikácii, motivácii žiakov, ich diagnostikovaní, hodnotení, pozitívnom riadení triedy,
- riadia sebarozvíjanie a celoživotné vzdelávanie v odbornej oblasti a osobnostnom raste, ako súčasť kolektívu pedagógov sú schopní vzájomnej efektívnej a ľudskej podporujúcej komunikácie, spolupráce, tímovej práce a kooperatívneho riešenia problémov.

Vedúci pedagogickí zamestnanci

- svojimi manažérskymi, organizačnými a pedagogickými schopnosťami vytvárajú predpoklady pre fungujúci, motivovaný spolupracujúci kolektív s profesionálnou klímou a podporujúcim prostredím,

- starajú sa o svoj odborný a osobnostný rast, ako aj všetkých členov kolektívu a vytvárajú preň podmienky,
- sú schopní poradiť učiteľom a obhájiť ich pred negatívnymi faktormi, ktoré by nepriaznivo ovplyvňovali ich pedagogické pôsobenie.

Asistent učiteľa

- pracuje v triede, ktorú navštevuje žiak alebo viac žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez mentálneho postihnutia), ak si to vyžaduje výchova a vzdelávanie žiaka v závislosti od závažnosti postihnutia žiaka.

Školský logopéd

- t. j. logopéd s odbornou a pedagogickou spôsobilosťou platnou v rezorte školstva. Vykonáva odborné činnosti v rámci logopedickej diagnostiky, terapie a prevencie žiakom s narušenou komunikačnou schopnosťou. Poskytuje odborné poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom žiakov a pedagogickým zamestnancom škôl.

Pomocný zdravotnícky personál

- poskytuje individuálnu pomoc žiakovi s autizmom alebo ďalšou pervazívnou vývinovou poruchou (bez mentálneho postihnutia) ak si to vyžaduje zdravotný stav žiaka

10 Povinné materiálo-technické a priestorové zabezpečenie výchovy a vzdelávania

Učebne (triedy) vybavené viacúčelovým výškovo nastaviteľným nábytkom, s priestorom pre relaxáciu a nenáročnú pohybovú aktivitu počas vyučovania.

Učebne pre jednotlivé vyučovacie predmety vybavené špeciálnym nábytkom.

Bezpodnetová miestnosť.

Štruktúrované priestory na individuálne vzdelávanie žiakov.

Priestory pre telovýchovné aktivity s bezpečným povrchom, náradím a náčiním.

Priestory pre prípravné práce učiteľa, priestory pre uloženie pomôcok.

Priestory pre záujmovú činnosť po vyučovaní (školský klub detí, záujmové krúžky a voľnočasové aktivity) vybavené pracovným a odpočinkovým nábytkom, priestormi pre učenie, s pomôckami pre relaxáciu.

Priestory pre stravovanie rešpektujúce hygienické normy.

Priestory pre vedenie školy a potrebných odborných a nepedagogických zamestnancov (miestnosť riaditeľa, zástupcu, hospodára, výchovného poradcu, liečebného pedagóga, školského psychológa a pod.), so zodpovedajúcim technickým vybavením a nábytkom,

Miestnosť pre uskladnenie učebníc, archív.

Priestory pre odkladanie odevov a obuvi (šatne).

Spoločné priestory pre hygienu, vrátane WC, žiakov a žiačky, zamestnancov a zamestnankýň vybavené dávkovačmi pre tekuté mydlo, zásobník s dezinfekčným prostriedkom a zásobníkmi pre jednorazové utierky.

Ďalšie pomocné priestory pre zaistenie chodu školy.

11 Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní

Zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov a zamestnancov školy

- zdravé prostredie tried (nábytok zodpovedajúci výške žiakov, protišmyková podlaha, dostatočné denné svetlo, možnosť ochrany pred priamym slnečným svetlom, vetranie, osvetlenie, vykurovanie),
- priestor pre ošetrovanie úrazu a ku krátkodobému pobytu zraneného, resp. chorého žiaka,
- výrazné označenie všetkých nebezpečných predmetov a priestorov, pravidelná kontrola z hľadiska bezpečnosti,
- lekárničky vybavené podľa predpisov na dostupných miestach, kontakty na rýchlu zdravotnú pomoc, linku dôvery, políciu,
- zabezpečený vhodný pitný a stravovací režim,
- dodržiavanie zákazu fajčenia, pitia alkoholu a používania iných omamných látok v škole a jej okolí a na všetkých akciách mimo priestoru školy organizovaných školou.

12 Zásady a podmienky pre vypracovanie školských vzdelávacích programov

Školský vzdelávací program pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami (bez MP) je vypracovaný na základe tohto vzdelávacieho programu, ktorý je súčasťou Štátneho vzdelávacieho programu pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie.

PRÍLOHA 1

ŠPECIFICKÉ VYUČOVACIE PREDMETY PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)

**ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI
A
SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
PRE PRÍPRAVNÝ AŽ 9. ROČNÍK
PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI
VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)**

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Z oblastí, ktoré sú pri autizme a ďalších pervazívnych vývinových poruchách poškodené, je najmarkantnejšie poškodenie v oblasti komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností. Nakoľko skutočná komunikácia predstavuje vždy sociálnu interakciu, nemožno od poškodenia sociálnych zručností komunikáciu oddeliť.

Rozvíjanie schopnosti komunikovať je preto jedným zo základných cieľov výchovno-vzdelávacieho procesu žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami bez mentálneho postihnutia (ďalej aj „dieťa/žiak s AU alebo PVP (bez MP)“) v závislosti od miery ich „autistického“ poškodenia, resp. aktuálne používanej formy komunikácie.

Cieľom špecifického vyučovacieho predmetu rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností je vytvorenie, resp. rozvíjanie komunikačnej schopnosti s atribútmi prostriedku vyjadrovania *potrieb*, nadväzovania *kontaktov*, ako aj *výmeny* informácií a vo vyšších ročníkoch, resp. v prípade menšej miery autizmu, aj vyjadrovanie vlastných emocionálnych stavov a ich „čítanie“ zo správania iných ľudí, a najmä následná schopnosť prispôsobenia vlastného správania vnímaným informáciám verbálneho aj neverbálneho charakteru.

Na každom stupni vyučovania predmetu, nezávisle od spôsobu komunikácie dieťaťa, je potrebné rozvíjanie jestvujúcich schopností komunikácie v zmysle sociálnej komunikácie, ich posúvanie na vyššiu vývinovú úroveň a generalizácia naučených schopností na nové situácie, nový kontext.

Prvoradým cieľom je sociálne správanie zodpovedajúce veku dieťaťa, úrovni jeho schopností, resp. rozvíjanie a učenie základných predpokladov týchto zručností. Všetky naučené schopnosti je potrebné za úzkej spolupráce s rodinou generalizovať na prirodzené, domáce prostredie, inak vzdelávanie stráca zmysel.

Neoddeliteľnou súčasťou sociálneho správania sú schopnosti, ktoré napomáhajú sociálnej integrácii, tzv. integračné zručnosti - nadväzovanie a udržanie vzťahov, trávenie voľného času atď., vrátane „zamestnaní“, ktoré pre bežné deti nie sú atraktívne. Je to pomoc pedagógom cez prestávku, zodpovednosť za čistotu v jasne určenom priestore, zodpovednosť za poriadok na jasnom mieste a pod.

Aby sa dieťa s AU alebo PVP (bez MP) stalo členom skupiny, resp. malo vzťah s iným dieťaťom alebo s členom rodiny, musí mať schopnosti nevyhnutné k nadväzovaniu interakcií. Členovia skupiny iniciujú kontakty, reagujú jeden na druhého a podieľajú sa na ovplyvňovaní štruktúry interakcie. Inými slovami deti sa samy rozhodujú, kedy a ako prebieha interakcia, nereagujú len na inštrukcie vonkajšieho vodcu. Deti sú aktívne, pretože aktivita sama je pre ne odmenou (aspoň čiastočne).

U malých detí, ktoré nemajú AU alebo PVP, sa sociálne kontakty prejavujú rôznymi formami sociálnych hier. Avšak základy sociálnej hry sú väčšinou naučené v izolácii od iných detí. Dieťa sa naučí hádzať loptu, stavať vežu, bicyklovať atď. samo, resp. bez asistencie iných detí. To znamená, že dieťa naučené zručnosti nezačne automaticky využívať aj v aktivitách s inými deťmi. V ranom sociálnom vývine dieťa potrebuje zažiť rôznorodé sociálne interakcie, až potom ich začne samo vyhľadávať. Sociálny vývin dieťaťa s AU alebo PVP (bez MP) je od tejto prirodzenej cesty výrazne odlišný.

Problémy, vyplývajúce z autizmu a ďalších pervazívnych vývinových porúch, neumožňujú deťom, aby sociálne zručnosti nadobúdali spontánne, intuitívne, vyplývajúce zo sociálneho pochopenia. Z hľadiska používaných metód majú preto dominantnú úlohu kognitívne postupy a postupy terapie správania. Z rovnakého dôvodu deti naučené schopnosti neaplikujú spontánne v domácom prostredí. Je nevyhnutné nepretržite rodinu informovať o dosiahnutých pokrokoch detí a metódach, ako ich preniesť domov - v oblasti komunikácie, sociálneho správania i integračných zručností.

Všeobecným cieľom predmetu, ktorý sa prelína každým ročníkom je rozširovanie funkčnej komunikácie v kategóriách:

- žiadanie osobných potrieb,
- reakcie na správanie iných ľudí,
- komentovanie,
- žiadanie informácií,
- vyjadrovanie pocitov,
- vyjadrovanie prosociálnych postojov.

Vhodným východiskom je tzv. Laheyovej model vývinu reči, ktorý sa orientuje na jazykové schopnosti detí, komunikačné správanie, ako aj nerečové komunikačné správanie. Vychádza zo zákonitostí normálneho vývinu, pričom rešpektuje kognitívne a sociálne aspekty vývinu konkrétneho dieťaťa. Pri voľbe cieľov na najbližšie obdobie, vychádzame z dosiahnutej úrovne troch základných dimenzií jazyka: *obsahu, formy a pragmatiky*.

Obsah – o čom sa hovorí, alebo čo v reči rozumieme. Predstavuje sémantiku reprezentovanú vo vyjadrovaní. Vyvíja sa spontánne počas celého života. Existujú tri hlavné kategórie obsahu: *predmety, vzťahy medzi predmetmi a vzťahy medzi dejmi*.

Forma – cesta ako prebieha prenos informácií. Môže prebiehať prostredníctvom zvukov, pohybmi alebo postavením rúk, používaním komunikačných symbolov a rôznych komunikačných prostriedkov, ktoré plnia rolu náhradnej a/alebo podpornej komunikácie.

Pragmatika – prečo dochádza ku komunikácii a ako prebieha komunikácia.

Rozlišujeme tri základné aspekty pragmatiky:

Ciele – prečo dochádza ku komunikácii, t. j. interakcia, regulácia a kontrola medzi partnermi komunikácie, dosiahnutie osobných cieľov, vzbudenie pozornosti.

Výber foriem na dosiahnutie cieľa – ako sa vyberajú formy vyjadrovania, aby slúžili potrebnej funkcii v danom kontexte. Časť správy je vždy nejazyková: predmety, deje, vzťahy atď.

Interakcia medzi ľuďmi – ako upútať pozornosť, ako reagovať na prehovor inej osoby, ako ukončiť rozhovor, vedieť sa správať v roli počúvajúceho aj hovoriaceho, resp. toho, kto sa nejakou formou vyjadruje.

Sekundárnym cieľom špecifického predmetu je zmiernovanie prejavov problémového správania.

Ciele možno dosiahnuť používaním správnych *foriem* komunikácie: verbálnej a/alebo alternatívnej, a/alebo augmentatívnej.

Pri výbere správnych spôsobov komunikácie treba zohľadniť – aký je stupeň motivácie dieťaťa komunikovať, aký je repertoár neverbálneho komunikačného správania dieťaťa, aká je kognitívna úroveň dieťaťa, aké má dieťa problémové správanie – ktoré je potrebné brať do úvahy pri výbere komunikačného systému.

Ciele možno dosiahnuť používaním vhodných *foriem* a *stupňov* pomoci: prompt (fyzický, vizuálny, iný, nešpecifický), tvarovanie (jestvujúceho správania do inej, želanej formy), reťazenie (vybudovanie nového správania kombináciou jednoduchých prvkov správania).

Vzhľadom na fakt, že narušenie sociálnych zručností a komunikačnej schopnosti je pre autizmus a ďalšie pervazívne vývinové poruchy symptomatické, ako aj fakt, že autistický vývin je charakterizovaný svojou nerovnomernosťou, je takmer nepravdepodobné, aby žiak mohol postupovať rovnomerne, resp. že každý nový školský rok sa automaticky prechádza v obsahu vzdelávania do cieľov ďalšieho ročníka.

Inými slovami ciele treba voliť na základe dosiahnutej vývinovej úrovne, t. j. vybrať si najbližší dosiahnuteľný ročník. Môže to znamenať, že žiak je viacero školských rokov vzdelávaný podľa obsahu vzdelávania rovnakého ročníka, príp. nepostupuje vzhľadom na ročník. Súvisí to s možnosťami žiaka dosiahnuť v tejto oblasti viac, s kapacitami konkrétneho žiaka, podmienené mierou autizmu alebo ďalších pervazívnych vývinových porúch, mentálnou úrovňou, príp. pridruženými postihnutiami a pod.

Cieľom nie je za jeden školský rok zvládnuť ciele jedného ročníka, ale zvoliť ciele takého ročníka v tomto predmete, ktoré žiak môže dosiahnuť, na ktoré má vývinové predpoklady, v jeho vlastnom, individuálnom tempe, sprostredkované špecifickými formami, metódami a prostriedkami, ktoré sú jedinečné pre každého žiaka s AU alebo PVP (bez MP).

Ciele jednotlivých ročníkov je potrebné vždy adaptovať vzhľadom na zvolené formy komunikácie (pozri proces vyššie).

Dieťa, ktoré je verbálne, nie automaticky využíva svoju verbalitu na sociálnu komunikáciu, či vyjadrovanie potrieb. Rovnako nie je pre autistický vývin prirodzené, že verbalizujúce dieťa má osvojené a pragmaticky využíva preverbálne formy komunikácie.

Pre optimálnu voľbu správnych cieľov prejdeme cieľmi od najnižšieho ročníka, čím vlastne diagnostikujeme stupeň dosiahnutej vývinovej úrovne. Hneď ako sú niektoré ciele dieťaťom len naznačované, ale nie zvládnuté v rôznych kontextoch a spontánne využívané (pragmatika), to sú tie správne ciele a správna úroveň, z ktorej sa v danom školskom roku vychádza (aj keď sa začne učiť polovica cieľov jedného ročníka a v rámci školského roka sa prechádza do ďalšieho ročníka).

Ciele sa prispôbujú aktuálnej forme komunikácie dieťaťa (verbálnej, neverbálnej).

Poznámka k alternatívnej a/alebo augmentatívnej komunikácii (AAK)

Väčšina detí, ktoré sú neúspešné v dosiahnutí optimálnej verbálnej komunikácie, resp. ich schopnosti sú obmedzené, môžu rozširovať svoje komunikačné schopnosti používaním AAK. Neexistuje najefektívnejšia forma pre deti s AU alebo PVP. Výber vhodnej AAK je zložitý. Najdôležitejšia je správna voľba AAK vzhľadom na konkrétne dieťa. Úspešná komunikácia vyžaduje, aby dieťa bolo schopné používať určité komunikačné prostriedky. Vždy je potrebné zvážiť silné a slabé stránky dieťaťa a vybrať s ohľadom na výhody a nevýhody AAK.

Najpoužívanejšia forma komunikácie je reč, predovšetkým pre jej zrozumiteľnosť, ako aj schopnosť posilňovať verbálny prejav detí bez špecifického tréningu. Reč je vždy poruke, možno ju rýchlo a úspešne využiť. Napriek uvedenému je pre dieťa s AU alebo PVP reč mimoriadne náročná forma komunikácie (z rôznych dôvodov). Čím neskôr začne dieťa s AU alebo PVP „hovoriť“, tým je pravdepodobnejšie, že sa verbálna komunikácia bude rozvíjať obmedzene, čo je potrebné brať do úvahy pri vzdelávaní žiaka s AU alebo PVP (bez MP).

PRÍPRAVNÝ ROČNÍK

CIELE

- Zintenzívňovať túžbu žiaka komunikovať,
- vytvárať podmienky k tomu, aby sa komunikácia stala pre žiaka zábavnou,
- rozvíjať expresívne vyjadrovanie potrieb (verbálne),
- využívať neverbálne modality vrátane očného kontaktu ku komunikácii,
- zapájať sa do skupinovej činnosti (5- 6 detí), napr. počúvanie príbehu,
- počúvať v nerecipročných situáciách, napr. rozhlas, čítanie príbehov (nie video),
- dokončiť vlastnú úlohu v skupine, bez intervencie učiteľa,
- potichu počúvať ostatných,
- počúvať deti a dospelých, pýtať sa a reagovať na otázky a komentovať to, čo sa povedalo (zväčšovanie rozsahu a tenacity pozornosti),
- dokázať sa sústrediť na jeden zvuk, napr. hlas spomedzi iných,
- počúvať a nasledovať inštrukcie a usmernenia,
- identifikovať svoje oblečenie, tašku a ostatné veci
- identifikovať ostatné veci, ktoré dieťaťu patria,
- schopnosť nájsť svoje miesto/ lavicu v triede.

OBSAH

Zmapovaním základných potrieb žiaka špecifikovať najfrekvencovanejšie potreby a prístup k nim obmedziť, resp. využiť ako základ vyjadrovania potrieb jednoduchou verbálnou formou, ktorá je v súlade s používanou úrovňou verbálneho vyjadrovania žiaka.

Provokácia komunikácie žiaka používaním jeho hračiek, predmetov záujmu, zmapovaním obľúbených aktivít/predmetov (motivačná báza) žiaka.

Vytvoriť podmienky k tomu, aby bol žiak nútený verbálne vyjadriť žiadosť o ne.

Provokácia komunikácie žiaka používaním sociálnych rituálov, ktoré žiak obľubuje, dôsledné vyžadovanie používania neverbálnych modalít (očného kontaktu) so súčasnou verbalizáciou v rámci každej komunikačnej situácie.

PROCES

Ciele je potrebné dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

1. ROČNÍK

CIELE

- Poznať bežné sociálne verbálne rutiny,
- iniciovať, udržať a ukončiť rozhovor verbálne,
- podporovať asertívnosť,
- dať zmysel odpovedaniu na jednoduché otázky.
- používať osvojené hrové zručnosti na interaktívne hry s dospelým,
- používať osvojené hrové zručnosti na samostatnú hru,
- podporovať spontánne vyjadrovanie žiadostí nezávisle na situačnom kontexte,
- podporovať schopnosti vybrať si z ponúkaných aktivít,
- vnímať prítomnosť vyjadrovania gestami,
- vyvodiť zmysel z intonácie, výšky, hlasitosti, rytmu, prízvuku.

OBSAH

Nácvik konvenčných verbálnych rutín, využívaných v sociálnych interakciách (pozdrav, zdvorilostné frázy zamerané na iného človeka).

Učenie verbálnych schopností na iniciáciu interakcie – rozhovoru alebo hry s učiteľom (dospelými).

Rozprávanie na jednoduché konverzačné témy s dospelým (nácvik v štruktúrovaných podmienkach, s nevyhnutnou mierou vizualizácie na dosiahnutie plynulosti rozhovoru).

Učenie verbálnych schopností na adekvátne verbálne a sociálne neverbálne ukončenie rozhovoru s dospelým.

PROCES

Ciele dosahujeme rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

Cieľom je naučiť sa používať konverzačné frázy v každodenných situáciách. Spočiatku sa žiak učí dávať mechanické odpovede na opakujúce sa situácie. Prompty sú postupne zmierňované, pretože sa očakáva, že žiak bude komunikovať v prirodzených situáciách.

Podstatné je uvedomiť si, že aj keď žiaka naučíme mnoho reakcií, ešte to neznamená, že bude schopné sociálne komunikovať. Je potrebné ho učiť byť vnímavejším k sociálnym kľúčom správania sa a komunikácie.

Rozhovor predpokladá schopnosti

- všímať si rôznorodé aspekty „správy“ komunikačného partnera,
- spracovať rôznorodé aspekty „správy“ komunikačného partnera,
- interpretovať obsah a zmysel verbálneho, neverbálneho a afektívneho správania hovoriaceho,
- pochopiť správu hovoriaceho vo vzťahu k sociálnemu kontextu,
- pochopiť mentálny stav komunikačného partnera,
- mapovať relevantnosť rozhovoru pre partnera,
- zorganizovať si myšlienky relevantné k téme rozhovoru,
- znovu si vybaviť informácie relevantné k téme rozhovoru, partnerovi a kontextu,
- používať primeranú proximitu a reč tela,

- priebežne dynamicky reagovať na sociálnu dynamiku rozhovoru.

Aby sme dieťa pripravili na interaktívnu hru s iným dieťaťom, učíme ho potrebné sociálne zručnosti najprv v situácii 1:1. Keď má dieťa naučené niektoré sociálne zručnosti, začneme s krátkou interakciou s iným dieťaťom. Interakcia ešte nemusí mať za cieľ deti niečo naučiť. Dôležité je, aby si na seba zvykli, aby spolu zažili spoločné príjemné zážitky z aktivít, ktoré majú spoločné. Tieto stretnutia sú ideálnou príležitosťou na odpozorovanie ich schopností a identifikáciu tých, ktoré ich budeme ďalej učiť v situáciách 1:1. Tieto situácie nemajú len funkciu identifikácie nedostatkov dieťaťa, ale aj postupné priblíženie jeho hrových, sociálnych a komunikačných schopností štandardným.

V situácii učenia by mal byť vždy len jeden aspekt hry pre dieťa nový. V rámci každej aktivity je potrebné stanoviť si aj behaviorálne ciele. Prirodzene je potrebné facilitovať veku primerané a kooperatívne správanie – dieťa má reagovať na svojho partnera v hre, ktorý nesmie robiť nič namiesto neho. Dospelý nemá byť cieľom interakcie dvoch detí, ale jej prostredníkom. V rámci interakcie dvoch detí je potrebné byť flexibilný, rýchlo sa prispôbiť a neprerušovať správanie, ktoré je pozitívne (nedávať príliš veľa inštrukcií, ktoré bránia spontánnemu správaniu).

2. ROČNÍK

CIELE

- Spontánne používať bežné sociálne verbálne rutiny,
- spontánne iniciovať, udržať a viesť jednoduchý verbálny rozhovor,
- učiť sa ďalšie pravidlá rozhovoru, kontrolovať tón a silu hlasu,
- vnímať, rozumieť a používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- učiť sa porozumieť jednoduchým metaforám,
- vedieť reagovať odpoveďami na otázky, týkajúce sa osobných údajov,
- dodržiavať pravidlá správania v triede.

OBSAH

Používanie komunikácie a sociálnych zručností spontánne, v primeraných sociálnych situáciách.

Rozširovanie nadobudnutých schopností na deti, najmä rovesníkov: primerane sa zdraviť pri príchode a lúčení, žiadať o niečo – čakať kým dokončí ten, kto rozpráva, vrátiť niečo s poďakovaním a pod.

Používanie naučených sociálno-komunikačných zručností pri komunikácii s dospelým, precvičovať pravidlá rozhovoru: striedanie rolí, pohľad do očí s partnerom, rozvíjanie už načatej témy rozhovoru, schopnosť držať sa jej a neodbiehať k svojmu záujmu rozhovoru.

Nácvik používania rôzneho tónu hlasu a sily hlasu. Napodobňovanie sily a tónu hlasu s cieľom sebakontroly a sebaovládania pri komunikácií so spolužiakmi.

Priradovanie zmyslu rôznym gestám v hraných situáciách, „prekladanie“ gest do slov a slová do gest, hranie životných situácií a ich sprevádzanie bežnými gestami (nácvik s dospelými, postupný transfer do reálnych situácií).

Vysvetľovanie jednoduchých slovných metafor, ktoré sú veku primerané, precvičovanie ich používania rôznymi formami – hranie, rolí, pracovné listy, čítanie textu a nahrádzanie metafor pravým významom a pod.

Precvičovanie pohotovosti v poskytovaní informácií o sebe v rozhovoroch s dospelým, aj rovesníkmi (meno, adresa, vek a pod.).

Používanie viac-menej stabilných pravidiel správania, viazaných na určité situácie vizualizovaných pre žiaka zrozumiteľnou neverbálnou formou – súvisiacich so životom v škole (čakanie na pedagóga, presun do inej učebne, čakanie v rade na obed a pod).

PROCES

V rámci nácviku sociálnych zručností, ak je to potrebné, postupovať nasledovne:

- vybrať si konkrétnu sociálnu zručnosť,
- zručnosť rozložiť na časti/ kroky,
- demonštrovať zručnosť dieťaťu s použitím primeranej procesuálnej schémy ako prostriedku nesociálneho promptu,
- praktizovať zručnosť až kým ju dieťa nezvládne samostatne.

3. ROČNÍK

CIELE

- Používať bežné sociálne verbálne rutiny,
- spontánne iniciovať, udržať a viesť jednoduchý verbálny rozhovor,
- učiť sa ďalšie pravidlá rozhovoru,
- vnímať, rozumieť a používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- učiť sa porozumieť jednoduchým metaforám,
- vedieť reagovať odpoveďami na bežné otázky týkajúce sa osobných údajov, bydliska, školy a iné,
- dodržiavať pravidlá správania v triede, v škole a na verejnosti.

OBSAH

Rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností spontánne, v primeraných sociálnych situáciách. Rozširovanie nadobudnutých schopností a zručností na spolužiakov, rovesníkov. Vedieť sa pozdraviť pri stretnutí a lúčení, pri vstupe do miestnosti a odchode z miestnosti, požiadať o niečo, počkať kým dokončí ten, kto rozpráva, vrátiť niečo s poďakovaním a pod.

Používanie naučených sociálno-komunikačných zručností pri komunikácii s dospelým, s rovesníkmi.

Precvičovanie pravidiel rozhovoru – striedanie rolí, pohľad do očí s partnerom, rozvíjanie už načatej témy rozhovoru, držať sa načatej témy rozhovoru, neodbiehať k svojmu záujmu rozhovoru a pod.

Nacvičovanie používania intenzity hlasu za účelom sebakontroly a sebaovládania pri komunikácií so spolužiakmi, rovesníkmi.

Priradovanie zmyslu a významu rôznym gestám v modelových situáciách.

Vysvetľovanie jednoduchých slovných metafor a ich používanie.

Precvičovanie pohotovosti v poskytovaní informácií o sebe v rozhovoroch s dospelými, aj s rovesníkmi – meno, adresa bydliska, školy, vek žiaka a iné.

Používanie a utvrdzovanie zaužívaných pravidiel správania súvisiacich so životom v triede, škole.

PROCES

Priradovanie zmyslu rôznym gestám v dramatizovaných situáciách, „prekladanie“ gest do slov a slová do gest, prehrávanie životných situácií a ich sprevádzanie bežnými gestami. Odporúčaný je nácvik s dospelými a postupný transfer do reálnych situácií.

Vyberať také metafory, ktoré sú primerané veku a komunikačným schopnostiam žiaka. Slovné metafory je potrebné vysvetľovať, precvičovať ich používanie rôznymi formami: v rámci hier, hranie rolí, používaním pracovných listov, čítanie textu a nahrádzanie metafor pravým významom a podobne.

Bežné pravidlá správania, viazané na určité situácie, napr. čakanie na pedagóga, presun do inej učebne, čakanie v rade na obed a pod., môžeme vizualizovať pre žiaka zrozumiteľnou neverbálnou formou.

4. ROČNÍK

CIELE

- Rozvíjať verbálne rutiny o nové témy súvisiace s častými životnými sociálnymi situáciami,
- spontánne iniciovať a viesť rozhovor k témam, ktoré nie sú obľúbenými témami žiaka a udržať rozhovor pri danej téme (neodbiehať),
- neustále cibriť jemné odtienky pravidiel v rámci rozhovoru,
- učiť žiaka uvedomiť si, či je druhá osoba „účastná“ rozhovoru a ako ju zaujať,
- spontánne používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- rozvíjať porozumenie a používať zložitejšie gestá,
- udržiavať a rozvíjať porozumenie jednoduchých slovných prirovnaní,
- vystavovať žiaka vnímaniu zložitejších slovných metafor a učiť vyjadriť pochybnosti v prípade, že im nerozumie,
- zatelefonovať niekomu bez pomoci,
- viesť primeraný telefonický rozhovor bez pomoci,
- poznať svoje/domáce telefónne číslo,
- rozvíjať primerané správanie na základe jasne určených pravidiel v škole, na rôznych bežných verejných miestach,
- rozumieť vlastným povinnostiam v rámci špecifického prostredia.

OBSAH

Sledovaním sociálnych príbehov (kreslených, fotografických, statických, aj dynamických) poskytovanie vzoru sociálnych a verbálnych rutín.

Vizualizácia pravidiel udržiavania rozhovoru, spoznávanie nevhodných prvkov rozhovorov – odbiehanie od témy – sledovaním audiovizuálnych, zvukových, kreslených rozhovorov.

Spoznávanie vonkajších prejavov ľudí, ktorí sú účastníkmi rozhovoru, identifikácia ich zaujatia alebo naopak nezájmu o pokračovanie rozhovoru – sledovaním audiovizuálnych, zvukových, kreslených rozhovorov.

Používanie rôznych gest počas rozhovorov v hraných scénkach: priradovanie významu gestám.

Priradovanie významu jednoduchým slovným prirovnaniam, spájanie s ich slovným vysvetlením, synonymom a pod.

Zámerné používanie zložitejších slovných metafor a gest v rámci nácviku komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností. Nácvik adekvátneho sociálneho správania a kladenie otázok v prípade nepochopenia týchto prejavov.

Jasné definovanie primeraného správania v jasne definovanom kontexte (napísané pravidlá, ktoré platia v určitej situácii), ako aj dôsledky za ich porušenie.

Ovplyvňovanie správania jeho podmieňovanie (najmä obľúbenou aktivitou), vizualizácia dôsledkov za dodržiavanie a porušovanie pravidiel (napr. pridelením žetónov a pod., kde určitý počet je možné si u pedagóga „vymeniť“ za drobnú vecnú odmenu, obľúbenú činnosť a pod., ale aj naopak – odnímanie žetónov).

Učenie stratégií pútania pozornosti inej osoby (dotyk, tiché zamávanie na diaľku a pod.) – odovzdanie odkazu, spýtanie sa na niečo iného človeka.

PROCES

Ciele je potrebné dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

5. ROČNÍK

CIELE

- Budovať schopnosť empatie,
- vytvárať kognitívnu bázu na rozvíjanie primeraného správania, odrážajúceho očakávania okolia,
- vyjadrovať sa primerane v obchode,
- byť schopný pýtať sa (dávať otázky),
- primerane sa vyjadrovať napr. o počasí,
- chápať, čo znamená: koniec – začiatok,
- dokázať si zvoliť televízny program.

OBSAH

Identifikácia pocitov, ich možných príčin a správania, ktoré redukuje/ mení vyjadrované pocity (predvedieme rôzne emócie, s cieľom identifikovať ich dieťaťom, ako aj určiť ich možné príčiny a spôsoby ako zmeniť situáciu. je dôležité, aby emócie boli veku primerané).

Demonštrácia emócií, rozoznávanie emócií naživo (hra „Ako sa cítim?“, s následným predvedením a identifikáciou možných príčin takéhoto emocionálneho stavu/ nálady, pomenovanie vlastných emócií, pocitov a nálad.),
identifikovať či nás druhá osoba počuje,
identifikovať či nás druhá osoba vidí,
identifikovať či druhá osoba vie určitú informáciu (ak asistent videl, že sa učiteľ so žiakom o niečom rozprávajú, ešte neznamená, že to počul).

Vytvorenie schopnosti zaujať interaktívnu rolu iniciátora rozhovoru, aj reagujúceho v rozhovore.

PROCES

Ciele dosahujeme rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít, vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

6. ROČNÍK

CIELE

- Učiť sa vyjadriť čo mám/nemám rád,
- učiť sa vyjadriť špecifické pocity,
- učiť sa uvedomovať si svoje vonkajšie znaky,
- učiť sa vnímať rovesnícke trendy v úprave zovňajšku,
- učiť sa udržať tajomstvo, resp. zamlčať niektoré informácie,
- rozširovať vedomosti a praktické zručnosti z oblasti dodržiavania osobnej hygieny.

OBSAH

V rôznych situáciách, ktoré sa viažu predovšetkým na voľnočasové aktivity (a žiak sa s nimi môže stretnúť najmä v školskom klube detí), nacvičovať rôzne spôsoby adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti („to mám rád, to sa mi páči, túto hru sa nerád hrám, radšej by som si zahral...“ a pod.).

V situáciách, ktoré sú príjemné, učiť žiaka pomenovať prežívané emócie („je mi fajn, cítim sa dobre, je mi príjemne“), v opačných situáciách vyjadrovať opačné emócie.

Hranie rôznych hier na precvičovanie rozpoznávania a správneho pomenovania prežívaného emocionálneho stavu (v malých skupinách rovesníkov predvádzať rôzne životné situácie, analyzovať pocity, ktoré ich môžu sprevádzať, ich príčiny a precvičovať adekvátne reakcie na ne, vrátane mimiky, gestikulácie, očného kontaktu a pod.).

Okrem bežných vonkajších znakov (farba vlasov, očí, svetlosť pleti atď.) upozorňovať na prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi (módou, sledovanými televíznymi seriálmi, uznávanou hudbou a pod.) – hranie rôznych hier na postreh a primeranosť úpravy zovňajšku vzhľadom na rôzne situácie (priradovanie oblečenia k situáciám, k ľuďom, k pohlaviu a pod.).

Precvičovanie situácií, v ktorých sa zdôrazní dôvernosť nejakej informácie a potreba zamlčať ju („resp. nepovedať všetko“, čo neznamená, že je to klamstvo – rozpoznávanie situácií, v ktorých je potrebné niečo zamlčať, aby sme sa vyhli ublíženiu niekomu a pod.).

V rámci medzipredmetových vzťahov do obsahu vzdelávania žiaka zaradiť informácie o udržiavaní osobnej hygieny a konkrétnom postupe a zásadách (učiť na základe týždenného harmonogramu povinností – ak je to potrebné, vizualizovať a rozkrokovat' jednotlivé postupy). Dávať do súvislosti udržiavanie osobnej hygieny s reakciami rovesníkov na žiaka.

7. ROČNÍK

CIELE

- Vedieť vyjadriť svoje bežné pocity a želania,
- učiť sa vyjadriť špecifické pocity a potreby,
- učiť sa rozlišovať dôležitosť informácií a ich rozširovanie, napr. vedieť udržať tajomstvo, súkromnú informáciu a pod.,
- učiť sa vnímať rovesnícke trendy v úprave zovňajšku,
- rozširovať vedomosti a praktické zručnosti z oblasti dodržiavania osobnej hygieny.

OBSAH

Nacvičovanie rôznych spôsobov adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti.

Vyjadrenie, pomenovanie, komentovanie prežívaných pozitívnych, aj negatívnych emócií.

Hry na precvičovanie rozpoznávania a správneho pomenovania prežívaného emocionálneho stavu žiaka – v malých skupinách rovesníkov. Predvádzať rôzne životné situácie, analyzovať pocity, ktoré ich môžu sprevádzať, analyzovať ich príčiny a precvičovať adekvátne reakcie na ne, vrátane mimiky, gestikulácie, očného kontaktu a pod.

Precvičovanie situácií, v ktorých sa zdôrazní dôvernosť nejakej informácie a potreba zamlčať ju, resp. „nepovedať všetko“, čo neznamená, že je to klamstvo (rozpoznávanie situácií, v ktorých je potrebné niečo zamlčať, aby sme sa vyhli ublíženiu niekomu a pod.).

Upriamenie pozornosti žiakov na rozličné prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi v móde, umení.

Dodržiavanie osobnej hygieny, zásady jej dodržiavania. Dávať do súvislosti udržiavanie osobnej hygieny s reakciami rovesníkov na žiaka.

PROCES

V rôznych situáciách, ktoré sa viažu predovšetkým na voľnočasové aktivity, naďalej nacvičovať rôzne spôsoby adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti, napr.: „To mám rád, to sa mi páči, túto hru sa nerád hrám, radšej by som si zahral...“ a podobne.

V situáciách, ktoré sú príjemné, učíme žiaka pomenovať prežívané emócie („Je mi fajn, cítim sa dobre, je mi príjemne.“), v opačných situáciách vyjadrovať opačné emócie.

Okrem bežných vonkajších znakov ako je farba vlasov, očí, svetlosť pleti a iné, upozorňujeme žiakov na prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre ich rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi v móde, sledovanými televíznymi seriálmi, uznávanou hudbou a pod. Zaraďujeme hranie rôznych hier na postreh a primeranosť úpravy zovňajšku - vzhľadom na rôzne bežné a aj slávnostné situácie (priradovanie oblečenia k situáciám, k ľuďom, k pohlaviu a pod.).

V rámci medzipredmetových vzťahov do obsahu vzdelávania žiaka je potrebné zaraďovať informácie o udržiavaní osobnej hygieny, o konkrétnom postupe a zásadách pri jej dodržiavaní na základe týždenného harmonogramu povinností. Ak je to potrebné, odporúčame vizualizovať a rozkrokovať jednotlivé postupy dodržiavania osobnej hygieny.

8. ROČNÍK

CIELE

- Rozvíjať pozornosť na vonkajšie prejavy emócií ľudí,
- akceptovať osobný priestor učiteľov a spolužiakov,
- dokázať sa podeliť s dospelými,
- dokázať sa podeliť s rovesníkmi,
- identifikovať a rozlišovať medzi priateľmi/známymi a rodinou,
- povedať len primerané/ vhodné poznámky/ informácie iným – podľa vzťahu k nim,
- rozoznať čo je nevhodné zo strany iných ľudí,
- dokázať sa spriatelieť na základe spoločných záujmov,
- dokázať vyjadriť realistické postoje: „Môžem“, „Som“,
- prijímať pochvalu s hrdosťou,
- akceptovať kritiku bez mrzutostí a nevhodných reakcií,
- vedieť sa vyrovnáť s primeranou formou odmietnutia.

OBSAH

Receptívne porozumenie vonkajším prejavom emócií (napr. nácvik porozumenia na fotografiách tvári rôznych ľudí – vyjadrujúcich rôzne emócie, analýza sledovaných audiovizuálnych nahrávok).

Receptívne porozumenie emóciám naživo. Identifikácia a pomenovávanie emocionálnych prejavov pri reálnom predstieraní a pod.

Vnímanie, pomenovávanie a predstieranie emocionálnych prejavov: kreslených, fotografických, statických, aj dynamických.

Poskytovanie vzoru vhodného sociálneho správania v situáciách keď sa očakáva, že sa človek o niečo s niekým podelí (formou kreslených, fotografických, hraných sociálnych príbehov).

Nacvičovanie vhodných foriem odmietnutia v situáciách, ktoré sú pre žiaka sociálne nepríjemné – slušne niečo alebo niekoho odmietnuť, rozlišovanie rodiny, blízkych a cudzích osôb v týchto súvislostiach.

Nácvik rôznych foriem sociálne prijateľného odmietnutia vzhľadom na kvalitu vzťahu s osobou a pod.

Vyhľadávanie skutočných atribútov priateľstva na základe odpozorovaných vzťahov z blízkeho sociálneho prostredia žiaka. Motivovanie k vytváraniu priateľstiev na základe spoločných záujmov a zároveň učenie obranných – sociálne prijateľných spôsobov ako odmietnuť prípadne neprimerané nároky „priateľa“ na žiaka.

Prijímanie kritiky a odmietnutia, rovnako ako aj pochvaly v určitých situáciách (pozor na silné sklony k perfekcionizmu niektorých žiakov s autizmom a neschopnosť vyrovnáť sa s neúspechom) – poskytovaním vzorov, podmieňovaním správania, ktoré nasleduje po vynesení kritiky, odmietnutí či pochvale žiaka.

PROCES

Ciele dosahujeme rôznymi spôsobmi, podľa individuálnych schopností žiaka a ním preferovaných aktivít. Dôležitá je aj tvorivosť, flexibilita učiteľa a prirodzené možnosti sociálneho a komunikačného prostredia školy, záujmových útvarov a iné.

9. ROČNÍK

CIELE

- Identifikovať emocionálne potreby iných ľudí a vyjadriť vlastné emocionálne potreby,
- uvažovať o pocitoch iných ľudí,
- uvedomovať si, že nemožno byť fyzicky a verbálne ohrozovaný,
- uvedomovať si, že „moje“ veci nemôže zobrať druhá osoba,
- uvedomovať si právo na svoj osobný priestor, v ktorom nemožno byť v ohrození,
- uvedomovať si právo vyjadriť svoj vlastný názor na čokoľvek,
- uvedomovať si právo na určitú mieru súkromia, ktorá súvisí s mierou samostatnosti,
- uvedomovať si, že bez dovoľenia sa nemôže nikto dotýkať častí tela druhého človeka,
- uvedomovať si, že rodičia a učitelia majú právo usmerňovať deti a robiť rozhodnutia v ich prospech,
- uvedomovať si, že zodpovední dospelí alebo skupiny zvolených ľudí, majú právo stanovovať pravidlá, ktoré musia ostatní rešpektovať.

OBSAH

Na základe analýzy prejavov a identifikácie emocionálnych stavov iných ľudí určovanie spôsobov uspokojenia ich emocionálnych potrieb.

Pomenovávanie vlastných emocionálnych stavov (napr. vedenie denníka nálad), ich racionálna analýza a vyjadrovanie potrieb.

Poskytovanie rôznych zdrojov informácií o fyzickom a verbálnom zneužívaní (sociálne príbehy, „katalógy“ nevhodného správania a pod.).

Poskytovanie správneho vzoru správania pri obhajovaní vlastných práv (právo na osobný priestor, používanie vecí niekoho iného, intimita vlastného tela a vhodné dotyky voči inej osobe v závislosti od jej veku, postavenia, sociálnej situácie).

Poskytovanie rôznych vzorov adekvátneho sociálneho spôsobu vyjadrovania vlastného názoru na čokoľvek. Nácvik spoločensky prijateľného začatia, prerušovania a ukončovania vyjadrovania vlastného názoru.

Poskytovanie vecných informácií o sociálnej hierarchii v rámci rodiny, školy, spoločnosti. Prezentácia vhodných vzorov správania voči rodičom, súrodencom, učiteľom a iným, ako aj vhodných foriem vyjadrovania vlastných názorov, ktoré môžu byť v silnom rozpore s vlastným presvedčením žiaka.

Motivovanie k akceptácii stanovených pravidiel v rodine, škole, spoločnosti – nie sociálne, ale racionálne podľa aktuálnych záujmov, preferencií a motivačnej bázy žiaka (nespoliehať sa na jeho sociálny úsudok, ale racionálne, logické postupy).

PROCES

Ako primárnu formu dosahovania cieľov používame stanovenie jasných pravidiel, viazaných na určité prostredie, určité osoby. Použijeme vizualizáciu dôsledkov porušovania pravidiel a noriem, ako aj výhod, ktoré plynú z ich dodržiavania.

Postupujeme podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

**ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE
PRE PRÍPRAVNÝ AŽ 4. ROČNÍK
PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI
VÁVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)**

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Špecifický vyučovací predmet „Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie“ je zaradený do vzdelávacej oblasti špeciálnopedagogická podpora štátneho vzdelávacieho programu pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami bez mentálneho postihnutia (ďalej aj „žiak s AU alebo PVP (bez MP)“). Jeho poslaním je, v súlade s ďalšími vyučovacími predmetmi, rozvíjať zručnosti a schopnosti žiaka, pre ktorého je v dôsledku jeho diagnózy potrebné vytvoriť vzdelávacie podmienky zamerané na zmiernenie odchýlok od intaktnej populácie žiakov. Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie je doplňujúcim vyučovacím predmetom k slovenskému jazyku a literatúre.

Vyučovací predmet „Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie“ má pri vyučovaní žiakov s AU alebo PVP aj napriek tomu, že ich intelekt je v pásme normy, veľmi špecifický charakter z hľadiska jeho cieľov, obsahu, foriem, metód a používaných prostriedkov. Keďže monotónny nácvik písania pre týchto žiakov nemá priamy zmysel, používanie metód zaužívaných pri intaktných žiakoch alebo pri žiakoch s mentálnym postihnutím bez autizmu, ktorí pociťujú prirodzenú potrebu spolupracovať pri učení, vyplývajúcu z potreby sociálneho komunikácie, zlyháva. Preto je potrebné v prvom rade týmto žiakom sprostredkovať konkrétny, najmä komunikačný zmysel využitia nadobúdaných grafomotorických zručností a písania a naučené zručnosti čím skôr zaradiť do bežných sociálnych kontextov.

Mechanické precvičovanie písania izolovaných písmen, resp. pre žiaka nezmyselných a navzájom nesúvisiacich slov, môže viesť k jeho problémovému správaniu. Úhľadnosť písma a zvládanie niektorých pravidiel pri písaní možno uplatňovať až ako sekundárny cieľ, ktorý u väčšiny žiakov s AU alebo PVP (bez MP) nie je možné vôbec dosiahnuť; u iných žiakov naopak, môže sa stať formálna stránka písma prvotnou, dokonca s prejavmi obsedancie. Je známe, že od väčšiny žiakov s AU alebo PVP (bez MP) nie je možné vyžadovať písanie písaným písmom, keďže nechápu zmysel používania dvoch foriem písma a odmietajú ho. Vzhľadom na to, že táto forma písma nemá pre praktický život bezpodmienečne nutný praktický význam, je postačujúce naučiť ich používať aj pri písaní písmená veľkej tlačenej abecedy. K nácviku písmen malej a veľkej písanej abecedy pristupujeme len u žiakov s vhodnými dispozíciami na túto činnosť. Nácvik písaných tvarov písma vtedy nacvičujeme súčasne s nácvikom ich čítania.

Podobne ani prípravné grafomotorické cvičenia, bežne využívané pri vyučovaní písania intaktných žiakov, nemusia mať očakávaný motivačný efekt, práve naopak. Spojenie písania s riekankami môže viesť k objaveniu sa alebo zhoršeniu nevhodného správania (môžu viesť najmä k verbálnym stereotypiám).

Pre uvedené fakty je potrebné, aby bol pedagóg z hľadiska obsahového napĺňania cieľov tohto vyučovacieho predmetu veľmi opatrný, nakoľko musí byť veľmi individualizované.

Ako účinné pomôcky na vyučovanie rozvíjania grafomotorických zručností a písania okrem písacích nástrojov (voskový pastel, krieda, suchý pastel, mäkká ceruza, neskôr pero), kartičiek s písmenami a obrázkami, je vhodné využívať makety jednoduchých geometrických a iných tvarov na obkresľovanie a výkresy s predpísanými slovami, textami a nalepenými obrázkami, ktoré sa vložia do fólie, na ktorú žiak môže zmazateľnou fixkou vpisovať v texte vynechané písmená, slová... a pomôcku možno využiť opakovane pre toho istého žiaka alebo postupne pre viacerých žiakov.

PRÍPRAVNÝ ROČNÍK

CIELE

- Vytvoriť základné predpoklady pre rozvíjanie zručnosti písania – rozvinutie jemnej motoriky a spevnenie jemných svalov rúk a prstov,
- vytvoriť, resp. zlepšiť koordináciu ruka – oko,
- zlepšiť jemnú motoriku,
- nadobudnúť prvé skúsenosti v používaní písacieho nástroja.

OBSAH

Rozvíjanie motoriky rúk nasledujúcimi činnosťami: mávanie – pohyb prstov zhora dolu, pohyb prstov spolu s dlaňami zhora dolu, tleskanie, hladkanie, naberanie sypkého materiálu prstami a jeho odsýpanie („solenie“).

Zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a rozťahnutie prstov.

Točenie zápästiami oboch rúk – k sebe a od seba.

Nácvik imitácie pohybov rúk prostredníctvom napodobňovania jednoduchých pohybov rúk znázorňujúcich rôzne manuálne činnosti (strúhanie mrkvy, krčenie papiera, trhanie papiera), resp. vykonávanie takýchto činností, „hrania“ na jednoduchých hudobných nástrojoch.

Vytváranie rôznych tvarov dlaňami do piesku.

Hra s prstovými farbami.

Hra s plastelínou.

Skladanie plošných skladačiek, vkladanie drobných predmetov do jamiek, vyznačených políčok a pod.

Strihanie, vystrihovanie.

Šitie jednoduchými stehmi.

Navliekanie ihly.

Napodobňovanie zložitejšieho postavenia prstov.

Stláčanie kolíka na bielizeň palcom a ukazovákom (resp. aj prostredníkom) - pripínanie textílií (vreckovky, stužky) alebo papiera na natiahnutú šnúru.

Nácvik uchopovania písacieho nástroja (voskový pastel, krieda) do dlane.

Čmáranie na zvislú plochu (tabuľa).

Nacvičovanie uchopovania písacieho nástroja (suchý pastel, ceruzky) prstami.

Zanechávanie stopy na vodorovne položenej podložke (papieri).

Vedenie žiaka k správnej pozícii tela pri písaní.

Voľné čmáranie dominantnou rukou.

Kruhové čmáranie.

Čmáranie vertikálnym smerom - k hornej a dolnej časti papiera bez prerušovania.

Čmáranie vertikálnym smerom - k hornej a dolnej časti papiera s prerušovaním.

Čmáranie horizontálnym smerom – od ľavého okraja k pravému okraju papiera bez prerušovania.

Čmáranie horizontálnym smerom – od ľavého okraja k pravému okraju papiera s prerušovaním.

Obťahovanie tvarov podľa makety.

Spájanie bodov čiarami – s predlohou.

PROCES

Pri motivácii žiaka je potrebné vychádzať z individuality žiaka, z charakteru jeho povahy, t. j. ak si prístup k nemu vyžaduje vecný, pragmatický prístup, nepoužívať „obrazné“ prirovnania činnosti k inej činnosti, potrebné je len ju predviesť a vyžadovať jej splnenie.

Pri každej činnosti je potrebné dbať na pocitovú pohodu žiaka – zachovať jeho pozíciu v miestnosti, v poradí postupu, systém v ukladaní pomôcok na stôl, pri ich odkladaní po použití.

Pri cvičení motoriky rúk bez použitia pomôcky treba dbať na používanie oboch rúk.

Pri manipulácii s jedným predmetom vykonávať nácvik vždy tou istou rukou, určenou pri orientačnej skúške laterality. Ak výsledky orientačnej skúšky nie sú jednoznačné a lateralita žiaka nebola určená odborným vyšetrením, je potrebné počkať na výsledky z odborného vyšetrenia laterality.

Cvičenia na rozvíjanie jemnej motoriky je potrebné zaraďovať do činností vykonávaných na vyučovacej hodine aj vtedy, keď už žiak pracuje s kresliacimi a písacími potrebami.

Dôležité je spevňovanie jemného svalstva rúk a prstov a jeho uvoľňovanie striedaním napätia a uvoľnenia na každej hodine – točenie zápästiami, niekoľkokrát zopakované zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a roztiahnutie prstov, stláčanie štipcov na bielizeň.

Postupne predlžovať čas potrebný na sústredenie sa na cieľnú činnosť.

1. ROČNÍK

CIELE

- Pre žiakov, ktorí neabsolvovali prípravný ročník vytvoriť základné predpoklady pre rozvíjanie zručnosti písania – rozvinutie jemnej motoriky a spevnenie jemných svalov rúk a prstov, nadobudnúť prvé skúsenosti s používaním písacieho nástroja a vedením jeho stopy,
- zvládnuť prípravné cviky na písanie,
- vedieť vytvoriť na podložke/papieri stopy písacím nástrojom podľa slovnej inštrukcie, názornej inštrukcie a promptu (pomoc vedením ruky) prvky jednotlivých písmen,
- vedieť napodobňovať smer a tvar pri písaní, písanie písmen.

OBSAH

Pre žiakov, ktorí neabsolvovali prípravný ročník – začať cvikmi na rozvíjanie jemnej motoriky a spevňovanie zápästia, zápästia a prstov.

Nacvičovanie správneho držania ceruzky a správneho umiestnenia papiera na pracovnom stole.

Repetitívne (opakované) čmáranie dominantnou rukou – kruhové čmáranie a čmáranie vertikálnym smerom.

Učiť žiaka postupne nakresliť na požiadanie nasledujúce tvary:

- zvislá čiara – v smere zhora nadol – neprerušovaná,
- zvislá čiara – v smere zhora nadol – prerušovaná,
- vodorovná čiara – v smere zľava doprava – neprerušovaná,
- vodorovná čiara – v smere zľava doprava – prerušovaná,
- kružnica – proti smeru hodinových ručičiek,
- kružnica – v smere hodinových ručičiek,
- spojenie dvojice bodov čiarou,
- spojenie niekoľkých bodov čiarou,
- imitovať kreslenie prekrížených čiar (predkreslených, neskôr iba podľa predlohy) v tvare veľkého znamienka „plus“, neskôr v tvare písmena „X“.

Vyfarbovanie jednoduchých geometrických tvarov (s toleranciou presahovania okrajov), jednoduchých obrázkov členených na časti – minimálne dvomi farbami.

Sledovanie predkreslených priamych čiar písacím nástrojom s vytváraním vlastnej, farebne odlišnej stopy.

Niekoľkonásobné obkresľovanie veľkých tvarov a čiar v tvare oblúka, vlnovky (výška 10 cm a viac).

Niekoľkonásobné obkresľovanie obrysov jednoduchých plošných geometrických tvarov – štvorec, obdĺžnik, rôzne tvary trojuholníkov, kruh, elipsa.

Zakresľovanie šikmých čiar smerujúcich zhora nadol do riadkov podľa predlohy predpísanej na začiatku každého riadka (štyri riadky vytvorené preložením papiera po šírke formátu A4).

Zakresľovanie šikmých čiar smerujúcich zdola nahor do riadkov podľa predlohy predpísanej na začiatku každého riadka (štyri riadky vytvorené preložením papiera po šírke formátu A4).

Postupný nácvik horného oblúka, dolného oblúka, vlnovky, elipsy, slučky – systematicky zoradených do riadkov vo veľkosti

Obkresľovanie veľkých tlačených tvarov písmen v poradí, v ktorom sa začnú preberať v predmete čítanie.

Písanie písmena preberaného na slovenskom jazyku – vychádzanie z predpísaného bodu, v prípade nutnosti spájaním pripravených oporných bodov.

Napísanie príslušného písmena napodobnením (podľa predlohy).

Nácvik napísania príslušného písmena na požiadanie bez predlohy a opory, možno využiť ako dopisovanie vynechaného písmena do slova preberaného na slovenskom jazyku.

PROCES

Vychádzať z informácií k procesu vyučovania rozvíjania grafomotorických zručností a písania uvedených k prípravnému ročníku.

Nad'alej je dôležité spevňovanie jemného svalstva rúk a prstov a jeho uvoľňovanie striedaním napätia a uvoľnenia na každej hodine – točenie zápästiami, niekoľkokrát zopakované zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a rozťahnutie prstov, stláčanie štipcov na bielizeň.

Postupne predlžovať čas potrebný na sústredenie sa na ciele činnosť.

Dbáť na správne držanie tela.

Pri nácviku písania dbať na odstraňovanie tlaku písacej potreby na podložku – nacvičovať vedenie stopy na papieri bez tlaku s použitím vhodných písacích a kresliacich potrieb ľahko zanechávajúcich stopu; u žiakov, ktorí nemajú dostatočne vyvinutú jemnú motoriku, používať ceruzky, perá, pastelky s hrubším priemerom alebo s použitím korekčných násadiiek na ich správne držanie.

2. ROČNÍK

CIELE

- Upevniť správne návyky pri písaní,
- Dodržiavať rovnomernosť proporcií jednotlivých písmen, veľkosti písma, medzier medzi slovami, čitateľnosť písma,
- zmenšovať veľkosť písma,
- zrýchľovať tempo pri písaní.

OBSAH

Písanie rovnakých znakov vychádzajúcich z častí tvarov písma písanej abecedy, radených vedľa seba do riadku; nácvik je zameraný na osvojenie si primeraného tlaku na písacie potreby, dodržiavanie predpísaného tvaru a veľkosti, podľa možnosti žiaka aj sklonu (nie je vhodné nútiť žiaka s AU alebo PVP (bez MP) dodržiavať normovaný sklon písma).

Písanie jednotlivých písmen písanej abecedy vedľa seba do riadku, jednotlivé písmená v riadku nestriedať, vhodné je precvičovať príslušné písmeno vo viacerých riadkoch idúcich po sebe; odporúča sa na jednej hodine precvičovať len písmená s rovnakým prvkom v ich tvare.

Príklady: i – u... (písmená s dolným oblúkom), L, Z, p... (písmená s vlnovkou), a – o, k – h, n – m, N – M, I – K, P – R, j – p, atď.; týmto spôsobom je potrebné precvičiť všetky písmená slovenskej malej a veľkej písanej abecedy, vrátane zriedkavo používaných písmen x, w, q a písmen s diakritikou malej aj veľkej písanej abecedy (na jednej hodine sa zameriame na správne písanie len jedného diakritického znamienka – písmená s dĺžňom alebo s mäkčeňom; písmeno ä, písmeno ô).

Písanie dvojíc písmen pozostávajúcich z písmen s rovnakým vzájomným pripájaním: ma, mo, na, no, pa, po...; ol, vl, bl....

Písanie otvorených slabík – obidve písmená malej písanej abecedy.

Písanie otvorených slabík s prvým písmenom s mäkčeňom.

Písanie otvorených slabík s druhým písmenom s dĺžňom.

Písanie otvorených slabík - prvé písmeno veľkej písanej abecedy, druhé písmeno malej písanej abecedy – bez diakritických znamienok.

Písanie otvorených slabík, prvé písmeno veľkej písanej abecedy s mäkčeňom.

Písanie vlastných mien – so začiatočným veľkým písmenom.

Písanie slov s dvojhláskami.

Písanie krátkych viet so správnym zápisom interpunkčných znamienok.

Nácvik písania písmen veľkej tlačenej abecedy v poradí slovenskej abecedy, vrátane písmen s diakritickými znamienkami okrem písmen s dĺžňom. Ide o odpis písmen (zrakovú oporu tvoria tlačené písmená) – na jednej hodine všetky písmená; celú abecedu môže žiak zapísať viackrát, jej začiatok je potrebné začať písať v novom riadku.

Písanie písmen veľkej písanej abecedy ako prepis písmen veľkej písanej abecedy (zrakovú oporu tvoria písmená veľkej písanej abecedy) a to s vpisovaním každého písmena do nového riadku; po napísaní celej abecedy žiak ku každému písmenu vymyslí a pripíše slovo/slová začínajúce na príslušné písmeno; písmeno so zriedkavým výskytom na začiatku slova možno

použiť aj vo vnútri slova – žiakovi je potrebné túto výnimku dostatočne vopred vysvetliť – odporúča sa takto vyčleniť písmená ä, ô, x, y.

PROCES

Na vyučovacej hodine rozvíjania grafomotorických zručností a písania je potrebné dodržiavať jej pevnú štruktúru.

Každá hodina začína zaradením krátkeho cvičenia zameraného na upevňovanie správneho držania chrbtice a uvoľňovacieho cvičenia rúk a prstov oboch rúk. Cviky sa nevykonávajú v sede. Odporúča sa zaradiť ich aj počas hodiny alebo pri jej ukončení.

Na každej hodine písania by malo byť zaradené aj písanie na zvislú tabuľu s väčšími rozmermi (školská tabuľa s povrchom podľa vybavenia triedy) každým žiakom. Slúži na precvičenie jednak správneho tvaru na väčšom rozmere príslušného znaku, resp. celého písmena, vzájomného pripájania písmen, ale aj na nácvik zápisu na tabuľu – nácvik techniky písania na tabuľu a dodržania primeranej veľkosti písmen, slov pre ich čitateľnosť z určitej vzdialenosti.

Žiak má na hodinu rozvíjania grafomotorických zručností a písania založený samostatný zošit. Veľkosť riadkov (rozstup linajok) pre jednotlivých žiakov možno zvoliť individuálne, podľa ich potreby, rovnako nie je potrebné dôsledne vyžadovať zvolenú veľkosť písma. Ak žiak inklinuje k väčším tvarom, dbá sa na to, aby k jeho zmenšovaniu dochádzalo postupne. Ako pomôcku mu možno do riadku narysovať obyčajnou ceruzkou pomocnú linajku, ktorá bude pre neho oporou na dodržanie veľkosti písmen malej písanej abecedy. Pomocnú linajku možno narysovať do riadkov aj žiakovi so sklonom príliš zmenšovať veľkosť svojho písma.

Aj žiaci, ktorí pri písaní zameranom na obsah napísaného textu, t. j. na ostatných vyučovacích hodinách nepoužívajú tvary písmen písanej abecedy, na hodine rozvíjania grafomotorických zručností a písania vypracúvajú tie isté cvičenia a plnia rovnaké úlohy ako ostatní žiaci. Je nevyhnutné, aby si týmto spôsobom osvojili vizuálne tvary písaného písma, aj ak ho vo svojom písomnom prejave nebudú používať. Je však dôležité, aby si tvary písmen písanej abecedy – malej aj veľkej osvojili tak, aby vedeli text napísaný písaným písmom čítať.

3. ROČNÍK

CIELE

- Zlepšiť úhľadnosť písomného prejavu,
- optimalizovať veľkosť písma,
- zrýchliť tempo písania,
- vedieť dodržať určenú grafickú úpravu písaného textu,
- dbať na úhľadnosť rozloženia písaného textu.

OBSAH

Spevňovacie a uvoľňovacie cviky prstov a rúk, vrátane celého tela, zaradované po určitom čase písania s frekvenciou podľa dispozície k unaviteľnosti žiaka (psychickej alebo/a fyzickej).

Uvoľňujúce riadené čmáranie veľkých tvarov na vertikálnej a horizontálnej podložke.

Odpisovanie slov do riadku.

Odpisovanie súvislého textu – na seba nadväzujúce vety, krátky príbeh.

Prepis textu: z tzv. tlačenej písma do písaného, ak žiak používa pripísané písmená písanej abecedy. V opačnom prípade, t. j. ak žiak bežne pri písaní používa písmená tlačenej abecedy, prepisuje text s použitím písmen tlačenej abecedy (tzv. paličkové písmo alebo písmená veľkej tlačenej abecedy) z predlohy napísanej písaným písmom.

Odpisovanie a prepis textu účelne členeného do riadkov (rýmované riekanky).

Odpisovanie slov z tabule, resp. z individuálnej predlohy, s dodržaním vyučujúcim určenou veľkosťou písmen (primeranou pre žiakov tretieho ročníka), medzier medzi slovami a proporcií jednotlivých písmen.

Vpisovanie vynechaného slova do vymedzených medzier v texte podľa zmyslu vety s možnosťou výberu z alternatívnych slov alebo zo súboru slov pripravených na ich správne zaradenie do textu.

Tvorenie a písanie nadpisu k obrázkom vlastnoručne vystrihnutým a nalepeným na podložku – využitie rôznych druhov písma, farieb (pastelky, fixky...).

PROCES

Pri zaradovaní a vykonávaní spevňovacích cvičení a uvoľňujúceho čmárania používať postup uvedený v procese vyučovania v 2. ročníku.

Zrýchľovanie písania možno nacvičovať opakovaným zápisom toho istého slova do jedného až troch riadkov.

Zmenšovanie písma možno nacvičovať tak, že žiak najskôr napíše text svojou obvyklou veľkosťou písma, pričom píše do každého druhého riadku. Následne do vynechaného riadku napíše text z predchádzajúceho riadku písmom, pri ktorom dbá, aby bolo menšie. Ak to nezvláda, vo vynechaných riadkoch sa riadi narysovanou pomocnou linajkou určujúcou veľkosť písmen. V prípade, že žiak bežne používa písmená písanej abecedy, riadi sa tromi pomocnými linajkami, t. j. ohraničujúcimi dve vzdialenosti nad hlavnou linajkou a jednu pod hlavnou linajkou.

Pri odpisovaní, resp. prepisovaní textu s odlišnou grafickou úpravou (riekanky, básne) je potrebné dbať na dodržiavanie určeného odstupu od ľavého okraja, ktorý môže byť väčší ako

pri bežnom písaní do zošita, pri ktorom je žiak vedený k tzv. úspornému spôsobu zápisu. K dodržiavaniu ukončenia riadku slovom, ktorým je riadok ukončený v predlohe: v prípade, ak je potrebné slová z jedného riadku predlohy vpísať do ďalšieho riadku, začiatok nasledujúceho riadku z predlohy začne rovnako, ako je v predlohe, čím sa sleduje odbúravanie ľpievania na dôslednom využívaní plochy na písanie v prospech prehľadnosti.

Na rozvíjanie jemnej motoriky a grafomotoriky spojenej s tvorivým písaním slúži striedanie činností – vystrihovanie obrázkov alebo fotografií z nepotrebných časopisov, pracovných listov, ich nalepovanie na podložku a tvorenie a dopisovanie nadpisov k vystrihnutým obrázkom.

4. ROČNÍK

CIELE

- Zlepšiť úhľadnosť písma,
- zvýšiť rýchlosť písania dobre čitateľného, žiakom preferovaného typu písma – písaného, tlačeného alebo paličkového,
- vedieť pri písaní využívať rôzne štruktúry textu podľa účelu,
- rozvinúť schopnosť tvorivého/kreatívneho písania,
- vedieť využiť písanie ako prostriedok sociálnej komunikácie.

OBSAH

Upevňovanie tvarov písmen, ktoré zaručia čitateľnosť písma.

Dodržiavanie rovnakej veľkosti písmen počas písania uceleného textu.

Upriamovanie žiakovej pozornosti na dodržiavanie rovnomernej primeranej vzdialenosti medzi slovami pri ich písaní do riadku.

Odpisovanie slov do dvoch stĺpcov pri ich triedení podľa určeného kľúča, ktorým môže byť spoločný vonkajší znak (napr. prvý stĺpec majú tvoriť slová začínajúce samohláskou, do druhého stĺpca spoluhláskou a pod.), alebo vnútorný znak (triedenie slov podľa toho, či označujú osobu alebo vec, resp. triedenie slov podľa určenej gramatickej kategórie a pod.).

Zapisovanie dátumu.

Písanie adres na pohľadnicu, obálku so správnym odhadom veľkosti príslušného miesta vo vzťahu k voľbe veľkosti písma.

Písanie textu na pohľadnicu, do listu pri rôznych príležitostiach – blahoželania k meninám, narodeninám, sviatkom, z výletov atď.

Vypĺňanie jednoduchého formuláru s menom, priezviskom, adresou bydliska, dátumom narodenia, menami rodičov a pod. ...

Zaznamenávanie informácií na osobné účely s cieľom zachovania informácie, alebo plánovania s využitím diára, kalendára alebo záznamníka zriadeného na tento účel.

Zapisovanie postupov činností určených slovne, alebo s vizuálnou podporou – obrázkami so zaznamenaným postupom príslušnej činnosti.

Zapisovanie udalostí týkajúcich sa samotného žiaka, s využitím priamej reči s úvodzovkami.

Písanie e-mailov na sprostredkovanie zaslania odkazu, informácie, alebo v rámci uskutočňovania písomnej komunikácie.

Písanie krátkych správ prostredníctvom mobilného telefónu s postupným skracovaním textu pri zachovaní pôvodného významu.

Nácvik písania tlačeného alebo paličkového písma.

Vpisovanie údajov do formulárov tlačeným alebo paličkovým písmom.

PROCES

Pri rozvíjaní grafomotorických zručností a písania je potrebné zamerať sa na upevňovanie úhl'adnosti písma a grafickej úpravy pri zvýšenej rýchlosti odpisovania textu; na pestovanie estetického cítenia a dodržiavanie grafickej úpravy dbať aj pri voľne písanom texte, napr. nepoužívať škrtenie, ale využívať zátvorky, nevyužívať každý riadok až do jeho konca, ale dokázať členiť text a pod.

Postupne zaraďovať činnosti zamerané na vytváranie zručností a rozvíjanie schopností, ktoré žiak potrebuje pri písomnej interpersonálnej komunikácii a ktoré sú súčasťou bežných sociálnych zručností. Vzhľadom na to, že príslušnú časť tohto obsahu vyučovania predmetu môže každý žiak zvládať na rôznej úrovni, žiakom, ktorí potrebujú na jej osvojenie si viac časového priestoru, je potrebné určiť väčšiu časovú dotáciu ako iným, ktorým je možné viac času určiť na rozvíjanie tvorivého/kreatívneho písania.

Pri vyplňaní formulárov je dôležité naučiť žiaka podľa dispozícií formulára vopred odhadnúť veľkosť písma, možnosť použitia skratiek a pod.

Počas vyučovacej hodiny aspoň jedenkrát zaradiť telovýchovnú chvíľku – strečingové cviky na uvoľnenie svalstva rúk a prstov, cviky vedúce k zlepšovaniu držania tela, a to v časti hodiny podľa vlastného uváženia.

**ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNEJ SCHOPNOSTI
A
SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ
PRE PRÍPRAVNÝ AŽ 9. ROČNÍK
PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI
VÝVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)
S VYUČOVACÍM JAZYKOM MAĎARSKÝM**

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Z oblastí, ktoré sú pri autizme a ďalších pervazívnych vývinových poruchách poškodené, je najmarkantnejšie poškodenie v oblasti komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností. Nakoľko skutočná komunikácia predstavuje vždy sociálnu interakciu, nemožno od poškodenia sociálnych zručností komunikáciu oddeliť.

Rozvíjanie schopností komunikovať je preto jedným zo základných cieľov výchovno-vzdelávacieho procesu žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami bez mentálneho postihnutia (ďalej aj „dieťa/žiak s AU alebo PVP (bez MP)“) v závislosti od miery ich „autistického“ poškodenia, resp. aktuálne používanej formy komunikácie je cieľom predmetu rozvíjanie komunikačných schopností a sociálnych zručností vytvorenie, resp. rozvíjanie komunikačných schopností s atribútmi prostriedku vyjadrovania *potrieb*, nadväzovania *kontaktov*, ako aj *výmeny* informácií a vo vyšších ročníkoch, resp. v prípade menšej miery autizmu, aj vyjadrovanie vlastných emocionálnych stavov a ich „čítanie“ zo správania iných ľudí (a najmä následná schopnosť prispôsobenia vlastného správania vnímaným informáciám verbálneho aj neverbálneho charakteru).

Na každom stupni vyučovania predmetu, nezávisle od spôsobu komunikácie dieťaťa, je potrebné rozvíjanie jestvujúcich schopností komunikácie v zmysle sociálnej komunikácie, ich posúvanie na vyššiu vývinovú úroveň a generalizácia naučených schopností na nové situácie, nový kontext. prvoradým cieľom je sociálne správanie zodpovedajúce veku dieťaťa, úrovni jeho schopností, resp. rozvíjanie a učenie základných predpokladov týchto zručností. všetky naučené schopnosti je potrebné za úzkej spolupráce s rodinou generalizovať na prirodzené, domáce prostredie, inak vzdelávanie stráca zmysel.

Neoddeliteľnou súčasťou sociálneho správania sú schopnosti, ktoré napomáhajú sociálnej integrácii, tzv. integračné zručnosti (nadväzovanie a udržanie vzťahov, trávenie voľného času atď.), vrátane „zamestnaní“, ktoré pre bežné deti nie sú atraktívne: pomoc pedagógom cez prestávku, zodpovednosť za čistotu v jasne určenom priestore, zodpovednosť za poriadok na jasnom mieste a pod.

Aby sa dieťa s AU alebo PVP (bez MP) stalo členom skupiny, resp. malo vzťah s iným dieťaťom alebo s členom rodiny, musí mať schopnosti nevyhnutné k nadväzovaniu interakcií. Členovia skupiny iniciujú kontakty, reagujú jeden na druhého a podieľajú sa na ovplyvňovaní štruktúry interakcie. Inými slovami deti sa samy rozhodujú, kedy a ako prebieha interakcia, nereagujú len na inštrukcie vonkajšieho vodcu. Deti sú aktívne, pretože aktivita sama je pre ne odmenou (aspoň čiastočne).

U malých detí, ktoré nemajú AU alebo PVP (bez MP) sa sociálne kontakty prejavujú rôznymi formami sociálnych hier. Avšak základy sociálnej hry sú väčšinou naučené v izolácii od iných detí. Dieťa sa naučí hádzať loptu, stavať vežu, bicyklovať atď. samo, resp. bez asistencie iných detí. To znamená, že dieťa naučené zručnosti nezačne automaticky využívať aj v aktivitách s inými deťmi. V ranom sociálnom vývine dieťa potrebuje zažiť rôznorodé sociálne interakcie, až potom ich začne samo vyhľadávať. Sociálny vývin dieťaťa s AU alebo PVP (bez MP) je od tejto prirodzenej cesty výrazne odlišný.

Problémy, vyplývajúce z autizmu a ďalších pervazívnych vývinových porúch, neumožňujú deťom, aby sociálne zručnosti nadobúdali spontánne, intuitívne, vyplývajúc zo sociálneho pochopenia. z hľadiska používaných metód majú preto dominantnú úlohu kognitívne postupy a postupy terapie správania. z rovnakého dôvodu deti naučené schopnosti neaplikujú spontánne v domácom prostredí. je nevyhnutné nepretržite rodinu informovať o dosiahnutých

pokrokoch detí a metódach ako ich preniesť domov - v oblasti komunikácie, sociálneho správania i integračných zručností.

Všeobecným cieľom predmetu, ktorý sa prelína každým ročníkom je rozširovanie funkčnej komunikácie v kategóriách:

- žiadanie osobných potrieb,
- reakcie na správanie iných ľudí,
- komentovanie,
- žiadanie informácií,
- vyjadrovanie pocitov,
- vyjadrovanie prosociálnych postojov.

Vhodným východiskom je tzv. Laheyovej model vývinu reči, ktorý sa orientuje na jazykové schopnosti detí, komunikačné správanie, ako aj nerečové komunikačné správanie. Vychádza zo zákonitostí normálneho vývinu, pričom rešpektuje kognitívne a sociálne aspekty vývinu konkrétneho dieťaťa.

Pri voľbe cieľov na najbližšie obdobie, vychádzame z dosiahnutej úrovne troch základných dimenzií jazyka: *obsahu, formy a pragmatiky*.

Obsah – o čom sa hovorí, alebo čo v reči rozumieme. Predstavuje sémantiku reprezentovanú vo vyjadrovaní. Vyvíja sa spontánne počas celého života. Existujú tri hlavné kategórie obsahu: *predmety, vzťahy medzi predmetmi a vzťahy medzi dejmi*.

Forma – cesta ako prebieha prenos informácií. Môže prebiehať prostredníctvom zvukov, pohybmi alebo postavením rúk, používaním komunikačných symbolov a rôznych komunikačných prostriedkov, ktoré plnia rolu náhradnej a/alebo podpornej komunikácie.

Pragmatika – prečo dochádza ku komunikácii a ako prebieha komunikácia.

Rozlišujeme tri základné aspekty pragmatiky:

Ciele – prečo dochádza ku komunikácii, t. j.: interakcia, regulácia a kontrola medzi partnermi komunikácie, dosiahnutie osobných cieľov, vzbudenie pozornosti.

Výber foriem na dosiahnutie cieľa – ako sa vyberajú formy vyjadrovania, aby slúžili potrebnej funkcii v danom kontexte. Časť správy je vždy nejazyková: predmety, deje, vzťahy atď.

Interakcia medzi ľuďmi – ako upútať pozornosť, ako reagovať na prehovor inej osoby, ako ukončiť rozhovor, vedieť sa správať v roli počúvajúceho aj hovoriaceho, resp. toho, kto sa nejakou formou vyjadruje.

Sekundárnym cieľom predmetu je zmierňovanie prejavov problémového správania.

Ciele možno dosiahnuť používaním správnych *foriem* komunikácie (verbálnej a/alebo alternatívnej a/alebo augmentatívnej).

Pri výbere správnych spôsobov komunikácie treba zohľadniť: aký je stupeň motivácie dieťaťa komunikovať, aký je repertoár neverbálneho komunikačného správania dieťaťa, aká je kognitívna úroveň dieťaťa, aké má dieťa problémové správanie - ktoré je potrebné brať do úvahy pri výbere komunikačného systému.

Ciele možno dosiahnuť používaním vhodných *foriem a stupňov* pomoci: prompt (fyzický, vizuálny, iný - nešpecifický), tvarovanie (jestvujúceho správania do inej, želanej formy), reťazenie (vybudovanie nového správania kombináciou jednoduchých prvkov správania).

Vzhľadom na skutočnosť, že narušenie sociálnych zručností a komunikačnej schopnosti je pre autizmus a ďalšie pervazívne vývinové poruchy symptomatické, ako aj fakt, že autistický vývin je charakterizovaný svojou nerovnomernosťou, je takmer nepravdepodobné, aby žiak mohol postupovať rovnomerne, resp. že každý nový školský rok sa automaticky prechádza v obsahu vzdelávania do cieľov ďalšieho ročníka. (Inými slovami ciele treba voliť na základe dosiahnutej vývinovej úrovne, t.j. vybrať si najbližší dosiahnuteľný ročník. Môže to znamenať, že žiak je viacero školských rokov vzdelávaný podľa obsahu vzdelávania rovnakého ročníka, príp. nepostupuje vzhľadom na ročník. Súvisí to s možnosťami žiaka dosiahnuť v tejto oblasti viac, s kapacitami konkrétneho žiaka, podmienené mierou autizmu alebo ďalších pervazívnych vývinových porúch, mentálnou úrovňou, príp. pridruženými postihnutiami a pod.).

Cieľom nie je za jeden školský rok zvládnuť ciele jedného ročníka, ale zvoliť ciele takého ročníka v tomto predmete, ktoré žiak môže dosiahnuť (na ktoré má vývinové predpoklady) v jeho vlastnom, individuálnom tempe, sprostredkované špecifickými formami, metódami a prostriedkami, ktoré sú jedinečné pre každého žiaka s AU alebo PVP.

Ciele jednotlivých ročníkov je potrebné vždy adaptovať vzhľadom na zvolené formy komunikácie (pozri proces vyššie). Dieťa, ktoré je verbálne, nie automaticky využíva svoju verbalitu na sociálnu komunikáciu, či vyjadrovanie potrieb. Rovnako nie je pre autistický vývin prirodzené, že verbalizujúce dieťa má osvojené a pragmaticky využíva preverbálne formy komunikácie. Pre optimálnu voľbu správnych cieľov prejdeme cieľmi od najnižšieho ročníka, čím vlastne diagnostikujeme stupeň dosiahnutej vývinovej úrovne. Hneď ako sú niektoré ciele dieťaťom len naznačované, ale nie zvládnuté v rôznych kontextoch a spontánne využívané (pragmatika), to sú tie správne ciele a správna úroveň, z ktorej sa v danom školskom roku vychádza (aj keď sa začne učiť polovica cieľov jedného ročníka a v rámci školského roka sa prechádza do ďalšieho ročníka). Ciele sa prispôbujú aktuálnej forme komunikácie dieťaťa. (verbálnej, neverbálnej).

Poznámka k alternatívnej a/alebo augmentatívnej komunikácii (AAK)

Väčšina detí, ktoré sú neúspešné v dosiahnutí optimálnej verbálnej komunikácie, resp. ich schopnosti sú obmedzené, môžu rozširovať svoje komunikačné schopnosti používaním AAK. Neexistuje najefektívnejšia forma pre deti s AU alebo PVP (bez MP). Výber vhodnej AAK je zložitý. Najdôležitejšia je správna voľba AAK vzhľadom na konkrétne dieťa. Úspešná komunikácia vyžaduje, aby dieťa bolo schopné používať určité komunikačné prostriedky. Vždy je potrebné zvážiť silné a slabé stránky dieťaťa a vybrať s ohľadom na výhody a nevýhody AAK.

Najpoužívanejšia forma komunikácie je reč, predovšetkým pre jej zrozumiteľnosť, ako aj schopnosť posilňovať verbálny prejav detí bez špecifického tréningu. Reč je vždy poruke, možno ju rýchlo a úspešne využiť. Napriek uvedenému, je pre dieťa s AU alebo PVP (bez MP) reč z rôznych dôvodov mimoriadne náročná forma komunikácie. Čím neskôr začne dieťa „hovoriť“, tým je pravdepodobnejšie, že sa verbálna komunikácia bude rozvíjať obmedzene, čo je potrebné brať do úvahy pri vzdelávaní žiaka s AU alebo PVP (bez MP).

PRÍPRAVNÝ ROČNÍK

CIELE

- Zintenzívňovať túžbu dieťaťa komunikovať,
- vytvárať podmienky k tomu, aby sa komunikácia stala pre dieťa zábavnou,
- rozvíjať expresívne vyjadrovanie potrieb (verbálne).
- využívať neverbálne modalitty vrátane očného kontaktu ku komunikácii,
- zapájať sa do skupinovej činnosti (5- 6 detí), napr. počúvanie príbehu,
- počúvať (naslúchať) v nerecipročných situáciách, napr. rozhlas, príbehy, (nie video),
- dokončiť vlastnú úlohu v skupine, bez intervencie učiteľa,
- potichu počúvať ostatných,
- počúvať deti a dospelých, pýtať sa a reagovať na otázky a komentovať to, čo sa povedalo (zväčšovanie rozsahu a tenacity pozornosti),
- dokázať sa sústrediť na jeden zvuk, napr. hlas spomedzi iných,
- počúvať a nasledovať inštrukcie a usmernenia,
- identifikovať svoje oblečenie, tašku a ostatné veci
- identifikovať ostatné veci, ktoré dieťaťu patria,
- schopnosť nájsť svoje miesto/ lavicu v triede.

OBSAH

Zmapovaním základných potrieb žiaka špecifikovať najfrekvencovanejšie potreby a prístup k nim obmedziť, resp. využiť ako základ vyjadrovania potrieb jednoduchou verbálnou formou (ktorá je v súlade s používanou úrovňou verbálneho vyjadrovania žiaka).

Provokácia komunikácie žiaka používaním jeho hračiek, predmetov záujmu, zmapovaním obľúbených aktivít/ predmetov (motivačná báza) žiaka vytvoriť podmienky k tomu, aby bol žiak nútený verbálne vyjadriť žiadosť o ne.

Provokácia komunikácie žiaka používaním sociálnych rituálov, ktoré žiak obľubuje, dôsledné vyžadovanie používania neverbálnych modalít (oného kontaktu) so súčasnou verbalizáciou v rámci každej komunikačnej situácie.

PROCES

Ciele je potrebné dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka a ním preferovaných aktivít. Dôležitá je aj tvorivosť učiteľa a prirodzené možnosti sociálneho a komunikačného prostredia školy.

1. ROČNÍK

CIELE

- Poznať bežné sociálne verbálne rutiny,
- iniciovať, udržať a ukončiť rozhovor verbálne,
- podporovať asertívnosť,
- dať zmysel odpovedaniu na jednoduché otázky.
- používať osvojené hrové zručnosti na interaktívne hry s dospelým,
- používať osvojené hrové zručnosti na samostatnú hru,
- podporovať spontánne vyjadrovanie žiadostí nezávisle na situačnom kontexte,
- podporovať schopnosti vybrať si z ponúkaných aktivít,
- vnímať prítomnosť vyjadrovania gestami,
- vyvodiť zmysel z intonácie, výšky, hlasitosti, rytmu, prízvuku.

OBSAH

Nácvik konvenčných verbálnych rutín, využívaných v sociálnych interakciách (pozdrav, zdvorilostné frázy zamerané na iného človeka).

Učenie verbálnych schopností na iniciáciu interakcie – rozhovoru alebo hry s učiteľom (dospelými).

Rozprávanie na jednoduché konverzačné témy s dospelým (nácvik v štruktúrovaných podmienkach, s nevyhnutnou mierou vizualizácie na dosiahnutie plynulosti rozhovoru).

Učenie verbálnych schopností na adekvátne verbálne a sociálne neverbálne ukončenie rozhovoru s dospelým.

PROCES

Ciele dosahujeme rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

Cieľom je naučiť sa používať konverzačné frázy v každodenných situáciách. Spočiatku sa dieťa učí dávať mechanické odpovede na opakujúce sa situácie. Prompty sú postupne zmierňované, pretože sa očakáva, že žiak bude komunikovať v prirodzených situáciách.

Podstatné je uvedomiť si, že aj keď žiaka naučíme mnoho reakcií, ešte to neznamená, že bude schopné sociálne komunikovať. Je potrebné učiť žiaka byť vnímavejším k sociálnym kľúčom správania sa a komunikácie.

Rozhovor predpokladá schopnosti

- všímať si rôznorodé aspekty „správy“ komunikačného partnera,
- spracovať rôznorodé aspekty „správy“ komunikačného partnera,
- interpretovať obsah a zmysel verbálneho, neverbálneho a afektívneho správania hovoriaceho,
- pochopiť správu hovoriaceho vo vzťahu k sociálnemu kontextu,
- pochopiť mentálny stav komunikačného partnera,
- mapovať relevantnosť rozhovoru pre partnera,
- zorganizovať si myšlienky relevantné k téme rozhovoru,
- znovu si vybaviť informácie relevantné k téme rozhovoru, partnerovi a kontextu,
- používať primeranú proximitu a reč tela,

- priebežne dynamicky reagovať na sociálnu dynamiku rozhovoru.

Aby sme dieťa pripravili na interaktívnu hru s iným dieťaťom, učíme ho potrebné sociálne zručnosti najprv v situácii 1:1. Keď má dieťa naučené niektoré sociálne zručnosti, začneme s krátkou interakciou s iným dieťaťom. Interakcia ešte nemusí mať za cieľ deti niečo naučiť. Dôležité je, aby si na seba zvykli, aby spolu zažili spoločné príjemné zážitky z aktivít, ktoré majú spoločné. Tieto stretnutia sú ideálnou príležitosťou na odpozorovanie ich schopností a identifikáciu tých, ktoré ich budeme ďalej učiť v situáciách 1:1. Tieto situácie nemajú len funkciu identifikácie nedostatkov dieťaťa, ale aj postupné priblíženie jeho hrových, sociálnych a komunikačných schopností štandardným.

V situácii učenia by mal byť vždy len jeden aspekt hry pre dieťa nový. V rámci každej aktivity je potrebné stanoviť si aj behaviorálne ciele. Prirodzene je potrebné facilitovať veku primerané a kooperatívne správanie – dieťa má reagovať na svojho partnera v hre, ktorý nesmie robiť nič namiesto neho. Dospelý nemá byť cieľom interakcie dvoch detí, ale jej prostredníkom. V rámci interakcie dvoch detí je potrebné byť flexibilný, rýchlo sa prispôbiť a neprerušovať správanie, ktoré je pozitívne. (nedávať príliš veľa inštrukcií, ktoré bránia spontánnemu správaniu.).

2. ROČNÍK

CIELE

- Spontánne používať bežné sociálne verbálne rutiny,
- spontánne iniciovať, udržať a viesť jednoduchý verbálny rozhovor,
- učiť sa ďalšie pravidlá rozhovoru, kontrolovať tón a silu hlasu,
- vnímať, rozumieť a používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- učiť sa porozumieť jednoduchým metaforám,
- vedieť reagovať odpoveďami na otázky, týkajúce sa osobných údajov,
- dodržiavať pravidlá správania v triede.

OBSAH

Používanie a rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností spontánne, v primeraných sociálnych situáciách (rozširovanie nadobudnutých zručností na deti, najmä rovesníkov): primerane pozdraviť pri príchode a lúčení, žiadať o niečo, čakať kým dokončí ten, kto rozpráva, vrátiť niečo s poďakovaním a pod.).

Používanie naučených sociálno-komunikačných zručností pri komunikácii s dospelým, precvičovať pravidlá rozhovoru: striedanie rolí, pohľad do očí s partnerom, rozvíjanie už načatej témy rozhovoru (schopnosť držať sa jej a neodbiehať k svojmu záujmu rozhovoru).

Nácvik používania rôzneho tónu hlasu a sily hlasu (napodobňovanie sily a tónu hlasu s cieľom sebakontroly a sebaovládania) pri komunikácii so spolužiakmi.

Priradovanie zmyslu rôznym gestám v hraných situáciách, „prekladanie“ gest do slov a slov do gest, hranie životných situácií a ich sprevádzanie bežnými gestami (nácvik s dospelými, postupný transfer do reálnych situácií).

Vysvetľovanie jednoduchých slovných metafor, ktoré sú veku primerané, precvičovanie ich používania rôznymi formami (hranie, rolí, pracovné listy, čítanie textu a nahrádzanie metafor pravým významom a pod.).

Precvičovanie pohotovosti v poskytovaní informácií o sebe v rozhovoroch s dospelým, aj rovesníkmi (meno, adresa, vek a pod.).

Používanie viac-menej stabilných pravidiel správania, viazaných na určité situácie (vizualizovaných pre žiaka zrozumiteľnou neverbálnou formou) – súvisiacich so životom v škole (čakanie na pedagóga, presun do inej učebne, čakanie v rade na obed a pod.).

PROCES

V rámci nácviku sociálnych zručností, ak je to potrebné, postupujeme tak, že si vyberieme konkrétnu sociálnu zručnosť, ktorú rozložíme na časti/ kroky. Vybratú zručnosť demonštrujeme žiakovi s použitím primeranej procesuálnej schémy ako prostriedku nesociálneho promptu, zručnosť praktizujeme až kým ju žiak nezvládne samostatne.

3. ROČNÍK

CIELE

- Používať bežné sociálne verbálne rutiny,
- spontánne iniciovať, udržať a viesť jednoduchý verbálny rozhovor,
- učiť sa ďalšie pravidlá rozhovoru,
- vnímať, rozumieť a používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- učiť sa porozumieť jednoduchým metaforám,
- vedieť reagovať odpoveďami na bežné otázky (týkajúce sa osobných údajov, bydliska, školy a iné),
- dodržiavať pravidlá správania v triede, v škole a na verejnosti.

OBSAH

Rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností spontánne, v primeraných sociálnych situáciách. Rozširovanie nadobudnutých schopností a zručností na spolužiakov, rovesníkov. Vedieť sa pozdraviť pri stretnutí a lúčení, pri vstupe do miestnosti a odchode z miestnosti, požiadať o niečo - počkať kým dokončí ten, kto rozpráva, vrátiť niečo s poďakovaním a pod.).

Používanie naučených sociálno-komunikačných zručností pri komunikácii s dospelým, s rovesníkmi.

Precvičovanie pravidiel rozhovoru - striedanie rolí, pohľad do očí s partnerom, rozvíjanie už načatej témy rozhovoru, držať sa načatej témy rozhovoru, neodbiehať k svojmu záujmu rozhovoru a pod.

Nacvičovanie používania intenzity hlasu za účelom sebakontroly a sebaovládania pri komunikácií so spolužiakmi, rovesníkmi.

Priradovanie zmyslu a významu rôznym gestám v modelových situáciách.

Vysvetľovanie jednoduchých slovných metafor a ich používanie.

Precvičovanie pohotovosti v poskytovaní informácií o sebe v rozhovoroch s dospelými, aj s rovesníkmi - meno, adresa bydliska, školy, vek žiaka a iné.

Používanie a utvrdzovanie zaužívaných pravidiel správania súvisiacich so životom v triede, škole.

PROCES

Priradovanie zmyslu rôznym gestám v dramatizovaných situáciách, „prekladanie“ gest do slov a slová do gest, prehrávanie životných situácií a ich sprevádzanie bežnými gestami. Odporúčaný je nácvik s dospelými a postupný transfer do reálnych situácií.

Vyberať také metafory, ktoré sú primerané veku a komunikačným schopnostiam žiaka. Slovné metafory je potrebné vysvetľovať, precvičovať ich používanie rôznymi formami: v rámci hier, hranie rolí, používaním pracovných listov, čítanie textu a nahrádzanie metafor pravým významom a podobne.

Bežné pravidlá správania, viazané na určité situácie (čakanie na pedagóga, presun do inej učebne, čakanie v rade na obed a pod.), môžeme vizualizovať pre žiaka zrozumiteľnou neverbálnou formou.

4. ROČNÍK

CIELE

- Rozvíjať verbálne rutiny o nové témy, ktoré súvisia s častými životnými sociálnymi situáciami,
- spontánne iniciovať a viesť rozhovor k témam, ktoré nie sú obľúbenými témami žiaka a udržať rozhovor pri danej téme (neodbiehať),
- v rámci rozhovoru neustále cibriť jemné odtienky pravidiel rozhovoru,
- učiť žiaka uvedomiť si, či je druhá osoba „účastná“ rozhovoru a ako ju zaujať,
- udržiavať a rozvíjať porozumenie jednoduchých slovných prirovnaní,
- vystavovať žiaka vnímaniu zložitejších slovných metafor a učiť vyjadriť pochybnosti v prípade, že im nerozumie,
- spontánne používať jednoduché gestá počas rozhovoru,
- rozvíjať porozumenie a používať zložitejšie gestá,
- zatelefonovať niekomu bez pomoci,
- viesť primeraný telefonický rozhovor bez pomoci,
- poznať svoje domáce telefónne číslo,
- rozvíjať primerané správanie na základe jasne určených pravidiel v škole a na rôznych bežných verejných miestach,
- rozumieť vlastným povinnostiam v rámci špecifického prostredia.

OBSAH

Poskytovanie vzoru sociálnych a verbálnych rutín sledovaním sociálnych príbehov – kreslených, fotografických, statických aj dynamických.

Vizualizácia pravidiel udržiavania rozhovoru, spoznávanie nevhodných prvkov rozhovorov – odbiehanie od témy sledovaním audiovizuálnych, zvukových a kreslených rozhovorov.

Spoznávanie vonkajších prejavov ľudí, ktorí sú účastníkmi rozhovoru, identifikácia ich zaujatia alebo naopak nezaujmu o pokračovanie rozhovoru sledovaním audiovizuálnych, zvukových, kreslených rozhovorov.

Používanie rôznych gest počas rozhovorov v hraných scénkach - priradovanie významu gestám.

Priradovanie významu jednoduchým slovným prirovnaniam, spájanie s ich slovným vysvetlením, synonymom a pod.

Zámerné používanie zložitejších slovných metafor a gest v rámci nácviku komunikačných schopností a sociálnych zručností. Nácvik adekvátneho sociálneho správania a kladenie otázok v prípade nepochopenia týchto prejavov.

Jasnú definovanie primeraného správania v jasne definovanom kontexte - napísané pravidlá, ktoré platia v určitej situácii, ako aj dôsledky za ich porušenie.

Ovplyvňovanie správania a jeho podmieňovanie najmä obľúbenou aktivitou, vizualizácia dôsledkov za dodržiavanie a porušovanie pravidiel.

Učenie stratégií pútania pozornosti inej osoby - dotyk, tiché zamávanie na diaľku a pod.

Odovzdanie odkazu, spýtanie sa na niečo iného človeka.

PROCES

Ciele vyučovacieho predmetu RKSaSZ a realizáciu jeho obsahu je potrebné dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít, vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

Ovplyvňovanie správania žiaka a jeho podmieňovanie realizujeme najmä obľúbenou aktivitou. Vizualizácia dôsledkov za dodržiavanie a porušovanie pravidiel, napr. prideľovaním žetónov a pod., kde určitý počet je možné si u pedagóga „vymeniť“ za drobnú vecnú odmenu, obľúbenú činnosť a pod., ale aj naopak je možné odnímanie žetónov pedagógom.

5. ROČNÍK

CIELE

- Budovať schopnosť empatie,
- vytvárať kognitívnu bázu na rozvíjanie primeraného správania, odrážajúceho očakávania okolia,
- vyjadrovať sa primerane v obchode,
- byť schopný pýtať sa, dávať otázky,
- primerane sa vyjadrovať o počasí,
- chápať, čo znamená: koniec/začiatok,
- dokázať si zvoliť televízny program.

OBSAH

Identifikácia pocitov, ich možných príčin a správania, ktoré redukuje/mení vyjadrované pocity (predvedieme rôzne emócie, s cieľom identifikovať ich dieťaťom, ako aj určiť ich možné príčiny a spôsoby ako zmeniť situáciu. je dôležité, aby emócie boli veku primerané).

Demonštrácia emócií, rozoznávanie emócií naživo (hra „Ako sa cítim?“, s následným predvedením a identifikáciou možných príčin takéhoto emocionálneho stavu/ nálady, pomenovanie vlastných emócií, pocitov a nálad.),
identifikovať či nás druhá osoba počuje,
identifikovať či nás druhá osoba vidí,
identifikovať či druhá osoba vie určitú informáciu (ak asistent videl, že sa učiteľ so žiakom o niečom rozprávajú, ešte neznamená, že to počul).

Vytvorenie schopnosti zaujať interaktívnu rolu iniciátora rozhovoru, aj reagujúceho v rozhovore.

PROCES

Ciele dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

6. ROČNÍK

CIELE

- Učiť sa vyjadriť čo mám rád – nemám rád,
- učiť sa vyjadriť špecifické pocity,
- učiť sa uvedomovať si svoje vonkajšie znaky,
- učiť sa vnímať rovesnícke trendy v úprave zovňajšku,
- učiť sa udržať tajomstvo, resp. zamlčať niektoré informácie,
- rozširovať vedomosti a praktické zručnosti z oblasti dodržiavania osobnej hygieny.

OBSAH

V rôznych situáciách, ktoré sa viažu predovšetkým na voľnočasové aktivity (a žiak sa s nimi môže stretnúť najmä v školskom klube detí), nacvičovať rôzne spôsoby adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti („to mám rád, to sa mi páči, túto hru sa nerád hrám, radšej by som si zahral...“ a pod.).

V situáciách, ktoré sú príjemné, učiť žiaka pomenovať prežívané emócie („je mi fajn, cítim sa dobre, je mi príjemne“), v opačných situáciách vyjadrovať opačné emócie.

Hranie rôznych hier na precvičovanie rozpoznávania a správneho pomenovania prežívaného emocionálneho stavu (v malých skupinách rovesníkov predvádzať rôzne životné situácie, analyzovať pocity, ktoré ich môžu sprevádzať, ich príčiny a precvičovať adekvátne reakcie na ne, vrátane mimiky, gestikulácie, očného kontaktu a pod.).

Okrem bežných vonkajších znakov (farba vlasov, očí, svetlosť pleti atď.) upozorňovať na prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi (módou, sledovanými televíznymi seriálmi, uznávanou hudbou a pod.) - hranie rôznych hier na postreh a primeranosť úpravy zovňajšku vzhľadom na rôzne situácie (priradovanie oblečenia k situáciám, k ľuďom, k pohlaviu a pod.).

Precvičovanie situácií, v ktorých sa zdôrazní dôvernosť nejakej informácie a potreba zamlčať ju („resp. nepovedať všetko“, čo neznamená, že je to klamstvo – rozpoznávanie situácií, v ktorých je potrebné niečo zamlčať, aby sme sa vyhli ublíženiu niekomu a pod.).

V rámci medzipredmetových vzťahov do obsahu vzdelávania žiaka zaradiť informácie o udržiavaní osobnej hygieny a konkrétnom postupe a zásadách (učiť na základe týždenného harmonogramu povinností – ak je to potrebné, vizualizovať a rozkrokovat' jednotlivé postupy). Dávať do súvislosti udržiavanie osobnej hygieny s reakciami rovesníkov na žiaka.

7. ROČNÍK

CIELE

- Vedieť vyjadriť svoje bežné pocity a želania,
- učiť sa vyjadriť špecifické pocity a potreby,
- učiť sa rozlišovať dôležitosť informácií a ich rozširovanie (napr. vedieť udržať tajomstvo, súkromnú informáciu a pod.),
- učiť sa vnímať rovesnícke trendy v úprave zovňajšku,
- rozširovať vedomosti a praktické zručnosti z oblasti dodržiavania osobnej hygieny.

OBSAH

Nacvičovanie rôznych spôsobov adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti.

Vyjadrenie, pomenovanie, komentovanie prežívaných pozitívnych, aj negatívnych emócií.

Hry na precvičovanie rozpoznávania a správneho pomenovania prežívaného emocionálneho stavu žiaka - v malých skupinách rovesníkov. Predvádzať rôzne životné situácie, analyzovať pocity, ktoré ich môžu sprevádzať, analyzovať ich príčiny a precvičovať adekvátne reakcie na ne (vrátane mimiky, gestikulácie, očného kontaktu a pod.).

Precvičovanie situácií, v ktorých sa zdôrazní dôvernosť nejakej informácie a potreba zamlčať ju, resp. „nepovedať všetko“, čo neznamená, že je to klamstvo (rozpoznávanie situácií, v ktorých je potrebné niečo zamlčať, aby sme sa vyhli ublíženiu niekomu a pod.).

Upriamenie pozornosti žiakov na rozličné prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi v móde, umení.

Dodržiavanie osobnej hygieny, zásady jej dodržiavania. Dávať do súvislosti udržiavanie osobnej hygieny s reakciami rovesníkov na žiaka.

PROCES

V rôznych situáciách, ktoré sa viažu predovšetkým na voľnočasové aktivity, naďalej nacvičovať rôzne spôsoby adekvátneho vyjadrovania vzťahu žiaka k činnosti, napr.: „To mám rád, to sa mi páči, túto hru sa nerád hrám, radšej by som si zahral...“ a podobne.

V situáciách, ktoré sú príjemné, učíme žiaka pomenovať prežívané emócie („Je mi fajn, cítim sa dobre, je mi príjemne.“), v opačných situáciách vyjadrovať opačné emócie.

Okrem bežných vonkajších znakov ako je farba vlasov, očí, svetlosť pleti a iné, upozorňujeme žiakov na prvky zovňajšku, ktoré sú bežné pre ich rovesníkov a ktoré súvisia s trendmi v móde, sledovanými televíznymi seriálmi, uznávanou hudbou a pod. Zaraďujeme hranie rôznych hier na postreh a primeranosť úpravy zovňajšku - vzhľadom na rôzne bežné a aj slávnostné situácie (priradovanie oblečenia k situáciám, k ľuďom, k pohlaviu a pod.).

V rámci medzipredmetových vzťahov do obsahu vzdelávania žiaka zaraďovať informácie o udržiavaní osobnej hygieny, o konkrétnom postupe a zásadách pri jej dodržiavaní na základe týždenného harmonogramu povinností. Ak je to potrebné, odporúčame vizualizovať a rozkrokovat' jednotlivé postupy dodržiavania osobnej hygieny.

8. ROČNÍK

CIELE

- Akceptovať osobný priestor učiteľov a spolužiakov,
- dokázať sa podeliť s dospelými,
- dokázať sa podeliť s rovesníkmi,
- rozvíjať pozornosť na vonkajšie prejavy emócií ľudí,
- identifikovať a rozlišovať medzi priateľmi/známymi a rodinou,
- povedať len primerané/vhodné poznámky/informácie iným – podľa vzťahu k nim,
- rozoznať čo je nevhodné zo strany iných ľudí,
- dokázať sa spriatelieť na základe spoločných záujmov,
- dokázať vyjadriť realistické postoje: „Môžem“, „Som“,
- prijímať pochvalu s hrdosťou,
- akceptovať kritiku bez mrzutostí a nevhodných reakcií,
- vedieť sa vyrovnáť s primeranou formou odmietnutia.

OBSAH

Receptívne porozumenie vonkajším prejavom emócií, napr. nácvik porozumenia na fotografiách tvárí rôznych ľudí, ktorí vyjadrujú rôzne emócie. Analýza sledovaných audiovizuálnych nahrávok.

Receptívne porozumenie emóciám naživo - identifikácia a pomenovávanie emocionálnych prejavov pri reálnom predstieraní a pod.

Vnímanie, pomenovávanie a predstieranie emocionálnych prejavov - kreslených, fotografických, statických a aj dynamických.

Poskytovanie vzoru vhodného sociálneho správania v situáciách keď sa očakáva, že sa človek o niečo s niekým podelí formou kreslených, fotografických, hraných sociálnych príbehov.

Nacvičovanie vhodných foriem odmietnutia v situáciách, ktoré sú pre žiaka sociálne nepríjemné. Slušne niečo alebo niekoho odmietnuť, rozlišovanie rodiny, blízkych a cudzích osôb v týchto súvislostiach.

Nácvik rôznych foriem sociálne prijateľného odmietnutia vzhľadom na kvalitu vzťahu s osobou a pod.

Vyhľadávanie skutočných atribútov priateľstva na základe odpozorovaných vzťahov z blízkeho sociálneho prostredia žiaka, motivovanie k vytváraniu priateľstiev na základe spoločných záujmov (a zároveň učenie obranných – sociálne prijateľných spôsobov ako odmietnuť prípadne neprimerané nároky „priateľa“ na žiaka).

Prijímanie kritiky a odmietnutia, rovnako ako aj pochvaly v určitých situáciách (pozor na silné sklony k perfekcionizmu niektorých žiakov s autizmom a neschopnosť vyrovnáť sa s neúspechom) – poskytovaním vzorov, podmieňovaním správania, ktoré nasleduje po vynesení kritiky, odmietnutí či pochvale žiaka.

PROCES

Ciele vyučovacieho predmetu RKSaSZ je potrebné dosahovať rozmanitými spôsobmi, podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

9. ROČNÍK

CIELE

- Identifikovať emocionálne potreby iných ľudí a vyjadriť vlastné emocionálne potreby,
- uvažovať o pocitoch iných ľudí,
- uvedomovať si, že nemožno byť fyzicky a verbálne ohrozovaný,
- uvedomovať si, že „moje“ veci nemôže zobrať druhá osoba,
- uvedomovať si právo na svoj osobný priestor, v ktorom nemožno byť v ohrození,
- uvedomovať si právo vyjadriť svoj vlastný názor na čokoľvek,
- uvedomovať si právo na určitú mieru súkromia, ktorá súvisí s mierou samostatnosti,
- uvedomovať si, že bez dovoľenia sa nemôže nikto dotýkať častí tela druhého človeka,
- uvedomovať si, že rodičia a učitelia majú právo usmerňovať deti a robiť rozhodnutia v ich prospech,
- uvedomovať si, že zodpovední dospelí alebo skupiny zvolených ľudí, majú právo stanovovať pravidlá, ktoré musia ostatní rešpektovať.

OBSAH

Na základe analýzy prejavov a identifikácie emocionálnych stavov iných ľudí určovanie spôsobov uspokojenia ich emocionálnych potrieb.

Pomenovávanie vlastných emocionálnych stavov (napr. vedenie denníka nálad), ich racionálna analýza a vyjadrovanie potrieb.

Poskytovanie rôznych zdrojov informácií o fyzickom a verbálnom zneužívaní (sociálne príbehy, „katalógy“ nevhodného správania a pod.).

Poskytovanie správneho vzoru správania pri obhajovaní vlastných práv (právo na osobný priestor, používanie vecí niekoho iného, intimita vlastného tela a vhodné dotyky voči inej osobe v závislosti od jej veku, postavenia, sociálnej situácie).

Poskytovanie rôznych vzorov adekvátneho sociálneho spôsobu vyjadrovania vlastného názoru na čokoľvek (nácvič spoločensky prijateľného zahajovania, prerušovania a ukončovania vyjadrovania vlastného názoru).

Poskytovanie vecných informácií o sociálnej hierarchii v rámci rodiny, školy, spoločnosti. Prezentácia vhodných vzorov správania voči rodičom, súrodencom, učiteľom atď., ako aj vhodných foriem vyjadrovania vlastných názorov (ktoré môžu byť v silnom rozpore s vlastným presvedčením žiaka). Motivovanie k akceptácii stanovených pravidiel (v rodine, škole, spoločnosti) – nie sociálne, ale racionálne (podľa aktuálnych záujmov, preferencií a motivačnej bázy žiaka. Nespoliehať sa na jeho sociálny úsudok, ale racionálne, logické postupy.)

PROCES

Ako primárnu formu dosahovania cieľov používať stanovenie jasných pravidiel viazaných na určité prostredie, určité osoby, vizualizáciu dôsledkov porušovania pravidiel a noriem, ako aj výhod, ktoré plynú z ich dodržiavania.

Postupovať podľa individuálnych kapacít žiaka, ním preferovaných aktivít a vychádzajúc z tvorivosti učiteľa a prirodzených možností sociálneho a komunikačného prostredia školy.

**ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ A PÍSANIE
PRE PRÍPRAVNÝ AŽ 4. ROČNÍK
PRE ŽIAKOV S AUTIZMOM ALEBO ĎALŠÍMI PERVAZÍVNÝMI
VÁVINOVÝMI PORUCHAMI (BEZ MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA)
S VYUČOVACÍM JAZYKOM MAĎARSKÝM**

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Vyučovací predmet „Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie“ má pri vyučovaní žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami bez mentálneho postihnutia (ďalej aj „žiak s AU alebo PVP (bez MP)“) aj napriek tomu, že ich intelekt je v pásme normy, veľmi špecifický charakter. A to najmä z hľadiska jeho cieľov, obsahu, foriem, metód a používaných prostriedkov. Poslaním vyučovacieho predmetu je v súlade s ďalšími vyučovacími predmetmi rozvíjať zručnosti a schopnosti žiaka, pre ktorého je v dôsledku jeho diagnózy potrebné vytvoriť vzdelávacie podmienky, zamerané na zmierňovanie odchýlok od intaktnej populácie žiakov. Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie je doplňujúcim vyučovacím predmetom k maďarskému jazyku a literatúre.

Monotónny nácvik písania pre týchto žiakov nemá priamy zmysel. Používanie metód zaužívaných pri intaktných žiakoch alebo pri žiakoch s mentálnym postihnutím bez autizmu, ktorí pociťujú prirodzenú potrebu spolupracovať pri učení, vyplývajúcu z potreby sociálnej komunikácie, zlyháva. Preto je potrebné v prvom rade týmto žiakom sprostredkovať konkrétny, najmä komunikačný zmysel využitia nadobúdaných grafomotorických zručností a písania a naučené zručnosti čím skôr zaradiť do bežných sociálnych kontextov.

Mechanické precvičovanie písania izolovaných písmen, pre žiaka nezmyselných a navzájom nesúvisiacich slov, môže viesť k jeho problémovému správaniu. Úhľadnosť písma a zvládanie niektorých pravidiel pri písaní možno uplatňovať až ako sekundárny cieľ, ktorý u väčšiny žiakov s autizmom nie je možné vôbec dosiahnuť. U niektorých žiakov s AU alebo PVP (bez MP) naopak, môže sa stať formálna stránka písma prvotnou, dokonca s prejavmi obsedancie. Je známe, že od väčšiny žiakov s AU alebo PVP (bez MP) nie je možné vyžadovať písanie písaným písmom, keďže nechápu zmysel používania dvoch foriem písma a odmietajú ho. Vzhľadom na to, že táto forma písma nemá pre praktický život bezpodmienečne nutný praktický význam, je postačujúce naučiť ich používať aj pri písaní písmená veľkej tlačenej abecedy.

K nácviku písmen malej a veľkej písanej abecedy pristupujeme len u žiakov s dispozíciami vhodnými na túto činnosť. Nácvik písaných tvarov písma vtedy nacvičujeme súčasne s nácvikom ich čítania.

Podobne ani prípravné grafomotorické cvičenia, bežne využívané pri vyučovaní písania intaktných žiakov, nemusia mať očakávaný motivačný efekt, práve naopak. Spojenie písania s riekankami môže viesť k objaveniu sa alebo zhoršeniu nevhodného správania (môžu viesť najmä k verbálnym stereotypiám).

Vzhľadom na vyššie uvedené fakty je potrebné, aby pedagóg z hľadiska obsahového napĺňania cieľov tohto vyučovacieho predmetu pristupoval opatrne, musí byť veľmi individualizované.

Ako účinné pomôcky na vyučovanie rozvíjania grafomotorických zručností a písania okrem písacích nástrojov (voskový pastel, kriedy, suchý pastel, ceruzky, neskôr pero), kartičiek s písmenami a obrázkami, je vhodné využívať makety jednoduchých geometrických a iných tvarov na obkresľovanie a výkresy s predpísanými slovami, textami a nalepenými obrázkami, ktoré sa vložia do fólie, na ktorú žiak môže zmazateľnou fixkou vpisovať v texte vynechané písmená, slová. a pomôcku možno využiť opakovane pre toho istého žiaka alebo postupne pre viacerých žiakov.

PRÍPRAVNÝ ROČNÍK

CIELE

- Vytvoriť základné predpoklady pre rozvíjanie zručnosti písania – rozvinutie jemnej motoriky a spevnenie jemných svalov rúk a prstov,
- vytvoriť, resp. zlepšiť koordináciu ruka – oko,
- zlepšiť jemnú motoriku,
- nadobudnúť prvé skúsenosti v používaní písacieho nástroja.

OBSAH

Rozvíjanie motoriky rúk nasledujúcimi činnosťami: mávanie – pohyb prstov zhora dolu, pohyb prstov spolu s dlaňami zhora dolu, tleskanie, hladkanie, naberanie sypkého materiálu prstami a jeho odsýpanie („solenie“).

Zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a rozťahnutie prstov.

Točenie zápästiami oboch rúk – k sebe a od seba.

Nácvik imitácie pohybov rúk prostredníctvom napodobňovania jednoduchých pohybov rúk znázorňujúcich rôzne manuálne činnosti (strúhanie mrkvy, krčenie papiera, trhanie papiera), resp. vykonávanie takýchto činností, „hrania“ na jednoduchých hudobných nástrojoch.

Vytváranie rôznych tvarov dlaňami do piesku.

Hra s prstovými farbami.

Hra s plastelínou.

Skladanie plošných skladačiek, vkladanie drobných predmetov do jamiek, vyznačených políčok a pod.

Strihanie, vystrihovanie.

Šitie jednoduchými stehmi.

Navliekanie ihly.

Napodobňovanie zložitejšieho postavenia prstov.

Stláčanie kolíka na bielizeň palcom a ukazovák (resp. aj prostredníkom) - pripínanie textílií (vreckovky, stužky) alebo papiera na natiahnutú šnúru.

Nácvik uchopovania písacieho nástroja (voskový pastel, krieda) do dlane.

Čmáranie na zvislú plochu (tabuľa).

Nacvičovanie uchopovania písacieho nástroja (suché pastelky, mäkké ceruzky) prstami.

Zanechávanie stopy na vodorovne položenej podložke (papieri).

Vedenie žiaka k správnej pozícii tela pri písaní.

Voľné čmáranie dominantnou rukou.

Kruhové čmáranie.

Čmáranie vertikálnym smerom - k hornej a dolnej časti papiera bez prerušovania.

Čmáranie vertikálnym smerom - k hornej a dolnej časti papiera s prerušovaním.

Čmáranie horizontálnym smerom – od ľavého okraja k pravému okraju papiera bez prerušovania.

Čmáranie horizontálnym smerom – od ľavého okraja k pravému okraju papiera s prerušovaním.

Obťahovanie tvarov podľa makety.

Spájanie bodov čiarami – s predlohou.

PROCES

Pri motivácii žiaka je potrebné vychádzať z individuality žiaka, z charakteru jeho povahy, t. j. ak si prístup k nemu vyžaduje vecný, pragmatický prístup, nepoužívať „obrazné“ prirovnania činnosti k inej činnosti, potrebné je len ju predviesť a vyžadovať jej splnenie.

Pri každej činnosti je potrebné dbať na pocitovú pohodu žiaka – zachovať jeho pozíciu v miestnosti, v poradí postupu, systém v ukladaní pomôcok na stôl, pri ich odkladaní po použití.

Pri cvičení motoriky rúk bez použitia pomôcky treba dbať na používanie oboch rúk.

Pri manipulácii s jedným predmetom vykonávať nácvik vždy tou istou rukou, určenou pri orientačnej skúške laterality. Ak výsledky orientačnej skúšky nie sú jednoznačné a laterality žiaka nebola určená odborným vyšetrením, je potrebné počkať na výsledky z odborného vyšetrenia laterality.

Cvičenia na rozvíjanie jemnej motoriky je potrebné zaradiť do činností vykonávaných na vyučovacej hodine aj vtedy, keď už žiak pracuje s kresliacimi a písacími potrebami.

Dôležité je spevňovanie jemného svalstva rúk a prstov a jeho uvoľňovanie striedaním napätia a uvoľnenia na každej hodine – točenie zápästiami, niekoľkokrát zopakované zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a roztiahnutie prstov, stláčanie štipcov na bielizeň.

Postupne predlžujeme čas potrebný na sústredenie sa na cieľnú činnosť.

1. ROČNÍK

CIELE

- Pre žiakov, ktorí neabsolvovali prípravný ročník vytvoriť základné predpoklady pre rozvíjanie zručnosti písania – rozvinutie jemnej motoriky a spevnenie jemných svalov rúk a prstov, nadobudnúť prvé skúsenosti s používaním písacieho nástroja a vedením jeho stopy,
- zvládnuť prípravné cviky na písanie,
- vedieť vytvoriť na podložke/papieri stopy písacím nástrojom podľa slovnej inštrukcie, názornej inštrukcie a promptu (pomoc vedením ruky) prvky jednotlivých písmen,
- vedieť napodobňovať smer a tvar pri písaní, písanie písmen.

OBSAH

Pre žiakov, ktorí neabsolvovali prípravný ročník – začať cvikmi na rozvíjanie jemnej motoriky a spevňovanie zápästia, záprstia a prstov.

Nacvičovanie správneho držania ceruzky a správneho umiestnenia papiera na pracovnom stole.

Repetitívne (opakované) čmáranie dominantnou rukou: kruhové čmáranie, čmáranie vertikálnym smerom.

Učiť žiaka postupne nakresliť na požiadanie nasledujúce tvary:

- zvislá čiara – v smere zhora nadol – neprerušovaná,
- zvislá čiara – v smere zhora nadol – prerušovaná,
- vodorovná čiara – v smere zľava doprava – neprerušovaná,
- vodorovná čiara – v smere zľava doprava – prerušovaná,
- kružnica – proti smeru hodinových ručičiek,
- kružnica – v smere hodinových ručičiek,
- spojenie dvojice bodov čiarou,
- spojenie niekoľkých bodov čiarou,
- imitovať kreslenie prekrížených čiar (predkreslených, neskôr iba podľa predlohy) v tvare veľkého znamienka „plus“, neskôr v tvare písmena „X“.

Vyfarbovanie jednoduchých geometrických tvarov (s toleranciou presahovania okrajov), jednoduchých obrázkov členených na časti – minimálne dvomi farbami.

Sledovanie predkreslených priamych čiar písacím nástrojom s vytváraním vlastnej, farebne odlišnej stopy.

Niekoľkonásobné obkresľovanie veľkých tvarov a čiar v tvare oblúka, vlnovky (výška 10 cm a viac).

Niekoľkonásobné obkresľovanie obrysov jednoduchých plošných geometrických tvarov – štvorec, obdĺžnik, rôzne tvary trojuholníkov, kruh, elipsa.

Zakresľovanie šikmých čiar smerujúcich zhora nadol do riadkov podľa predlohy predpísanej na začiatku každého riadka (štyri riadky vytvorené preložením papiera po šírke formátu A4).

Zakresľovanie šikmých čiar smerujúcich zdola nahor do riadkov podľa predlohy predpísanej na začiatku každého riadka (štyri riadky vytvorené preložením papiera po šírke formátu A4).

Postupný nácvik horného oblúka, dolného oblúka, vlnovky, elipsy, slučky – systematicky zoradených do riadkov vo veľkosti.

Obkresľovanie veľkých tlačených tvarov písmen v poradí, v ktorom sa začnú preberať v predmete čítanie.

Písanie písmena preberaného na maďarskom jazyku – vychádzanie z predpísaného bodu, v prípade nutnosti spájaním pripravených oporných bodov.

Napísanie príslušného písmena napodobnením (podľa predlohy).

Nácvik napísania príslušného písmena na požiadanie bez predlohy a opory, možno využiť ako dopisovanie vynechaného písmena do slova preberaného na maďarskom jazyku.

PROCES

Vychádzame z informácií k procesu vyučovania rozvíjania grafomotorických zručností a písania uvedených k prípravnému ročníku.

Nadalej je dôležité spevňovanie jemného svalstva rúk a prstov a jeho uvoľňovanie striedaním napätia a uvoľnenia na každej hodine – točenie zápästiami, niekoľkokrát zopakované zovretie prstov do dlane a dôkladné vystretie a rozťahnutie prstov, stláčanie kolíkov na bielizeň.

Postupne predlžujeme čas potrebný na sústredenie sa na ciele činnosť.

Dbáme na správne držanie tela.

Pri nácviku písania dbáme na odstraňovanie tlaku písacej potreby na podložku – nacvičovať vedenie stopy na papieri bez tlaku s použitím vhodných písacích a kresliacich potrieb ľahko zanechávajúcich stopu; u žiakov, ktorí nemajú dostatočne vyvinutú jemnú motoriku, používať ceruzky, perá, pastelky s hrubším priemerom alebo s použitím korekčných násadiiek na ich správne držanie.

2. ROČNÍK

CIELE

- Upevniť správne návyky pri písaní – dodržiavanie rovnomernosti proporcií jednotlivých písmen, veľkosti písma, medzier medzi slovami, čitateľnosť písma,
- zmenšovať veľkosť písma,
- zrýchľovať tempo pri písaní.

OBSAH

Písanie rovnakých znakov vychádzajúcich z častí tvarov písma písanej abecedy, radených vedľa seba do riadku; nácvik je zameraný na osvojenie si primeraného tlaku na písacie potreby, dodržiavanie predpísaného tvaru a veľkosti, podľa možnosti žiaka aj sklonu (nie je vhodné nútiť žiaka s autizmom alebo ďalšími PVP dodržiavať normovaný sklon písma).

Písanie jednotlivých písmen písanej abecedy vedľa seba do riadku, jednotlivé písmená v riadku nestriedať, vhodné je precvičovať príslušné písmeno vo viacerých riadkoch idúcich po sebe; odporúča sa na jednej hodine precvičovať len písmená s rovnakým prvkom v ich tvare.

Príklady: i – u... (písmená s dolným oblúkom), L, Z, p... (písmená s vlnovkou), a – o, k – h, n – m, N – M, I – K, P – R, j – p, atď.; týmto spôsobom je potrebné precvičiť všetky písmená maďarskej malej a veľkej písanej abecedy, vrátane zriedkavo používaných písmen a písmen s diakritikou malej aj veľkej písanej abecedy (na jednej hodine sa zameriame na správne písanie len jedného diakritického znamienka, napr. písmená s dvoma bodkami: ö, ü alebo s dvoma dĺžňami: ő, ú).

Písanie dvojíc písmen pozostávajúcich z písmen s rovnakým vzájomným pripájaním: ma, mo, na, no, pa, po...; bi, vi.

Písanie spoluhláskových skupín vo fonémach: cs, sz, zs, gy, ly, ny, ty; dz, dzs.

Písanie otvorených slabík – obidve písmená malej písanej abecedy.

Písanie otvorených slabík s prvým písmenom cs, sz, zs, gy, ly, ny, ty.

Písanie otvorených slabík s druhým písmenom s dĺžňom (dlhé samohlásky).

Písanie otvorených slabík - prvé písmeno veľkej písanej abecedy, druhé písmeno malej písanej abecedy – bez diakritických znamienok.

Písanie otvorených slabík, prvé písmeno veľkej písanej abecedy s diakritickými znamienkami.

Písanie vlastných mien – so začiatočným veľkým písmenom.

Písanie slov so spoluhláskami cs, sz, zs, gy, ly, ny, ty.

Písanie slov so spoluhláskou „j“ – s upriamením pozornosti žiakov na jej dvojaké značenie (j – ly).

Písanie krátkych viet so správnym zápisom interpunkčných znamienok.

Nácvik písania písmen veľkej tlačenej abecedy v poradí maďarskej abecedy, vrátane písmen s diakritickými znamienkami. Ide o odpis písmen (zrakovú oporu tvoria tlačené písmená) – na jednej hodine všetky písmená; celú abecedu môže žiak zapísať viackrát, jej začiatok je potrebné začať písať v novom riadku.

Písanie písmen veľkej písanej abecedy ako prepis písmen veľkej písanej abecedy (zrakovú oporu tvoria písmená veľkej písanej abecedy) a to s vpisovaním každého písmena do nového

riadku; po napísaní celej abecedy žiak ku každému písmenu vymyslí a pripíše slovo/slová začínajúce na príslušné písmeno; písmeno so zriedkavým výskytom na začiatku slova možno použiť aj vo vnútri slova – žiakovi je potrebné túto výnimku dostatočne vopred vysvetliť – odporúča sa takto vyčleniť písmená dz, dzs, q, x, y, w, ly, ty.

PROCES

Na vyučovacej hodine rozvíjania grafomotorických zručností a písania je potrebné dodržiavať jej pevnú štruktúru.

Každá hodina začína zaradením krátkeho cvičenia zameraného na upevňovanie správneho držania chrbtice a uvoľňovacieho cvičenia rúk a prstov oboch rúk. Cviky sa nevykonávajú v sede. Odporúča sa zaradiť ich aj počas hodiny alebo pri jej ukončení.

Na každej hodine písania by malo byť zaradené aj písanie na zvislú tabuľu s väčšími rozmermi (školská tabuľa s povrchom podľa vybavenia triedy) každým žiakom. Slúži na precvičenie jednak správneho tvaru na väčšom rozmere príslušného znaku, resp. celého písmena, vzájomného pripájania písmen, ale aj na nácvik zápisu na tabuľu – nácvik techniky písania na tabuľu a dodržania primeranej veľkosti písmen, slov pre ich čitateľnosť z určitej vzdialenosti.

Žiak má na hodinu rozvíjania grafomotorických zručností a písania založený samostatný zošit. Veľkosť riadkov (rozostup linajok) pre jednotlivých žiakov možno zvoliť individuálne, podľa ich potreby, rovnako nie je potrebné dôsledne vyžadovať zvolenú veľkosť písma. Ak žiak inklinuje k väčším tvarom, dbá sa na to, aby k jeho zmenšovaniu dochádzalo postupne. Ako pomôcku mu možno do riadku narysovať obyčajnou ceruzkou pomocnú linajku, ktorá bude pre neho oporou na dodržanie veľkosti písmen malej písanej abecedy. Pomocnú linajku možno narysovať do riadkov aj žiakovi so sklonom príliš zmenšovať veľkosť svojho písma.

Aj žiaci, ktorí pri písaní zameranom na obsah napísaného textu, t. j. na ostatných vyučovacích hodinách nepoužívajú tvary písmen písanej abecedy, na hodine rozvíjania grafomotorických zručností a písania vypracúvajú tie isté cvičenia a plnia rovnaké úlohy ako ostatní žiaci. Je nevyhnutné, aby si týmto spôsobom osvojili vizuálne tvary písaného písma, aj ak ho vo svojom písomnom prejave nebudú používať. Je však dôležité, aby si tvary písmen písanej abecedy – malej aj veľkej osvojili tak, aby vedeli text napísaný písaným písmom čítať.

3. ROČNÍK

CIELE

- Upevniť správne návyky pri písaní - dodržiavanie rovnomernosti proporcií jednotlivých písmen, medzier medzi slovami,
- zmešovať veľkosť písmen,
- zrýchliť tempo pri písaní,
- vedieť dodržať určenú grafickú úpravu písaného textu,
- dbať na úhľadnosť rozloženia písaného textu.

OBSAH

Slová a texty na tejto vyučovacej hodine vychádzajú z obsahu vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra a z vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra.

Spevňovacie a uvoľňovacie cviky prstov a rúk, vrátane celého tela, po určitom čase písania s frekvenciou podľa dispozície k unaviteľnosti žiaka (psychickej alebo/a fyzickej).

Uvoľňujúce riadené čmáranie veľkých tvarov na vertikálnej a horizontálnej podložke.

Odpisovanie slov do riadku.

Odpisovanie súvislého textu – na seba nadväzujúcich viet, krátkeho príbehu.

Prepis textu z tzv. tlačeneho písma do písaného, ak žiak používa pri vlastnom písaní písmeňá písanej abecedy. V opačnom prípade, t. j. ak žiak bežne pri písaní používa písmeňá tlačenej abecedy, prepisuje text s použitím písmen tlačenej abecedy (tzv. paličkové písmo alebo písmeňá veľkej tlačenej abecedy) z predlohy napísanej písaným písmom.

Odpisovanie a prepis textu účelne členeného do riadkov (rýmované riekanky).

Odpisovanie slov z tabule, resp. z individuálnej predlohy, s dodržaním vyučujúcim určenou veľkosťou písmen (primeranou pre žiakov tretieho ročníka), medzier medzi slovami a proporcií jednotlivých písmen.

Vpisovanie vynechaného slova do vymedzených medzier v texte podľa zmyslu vety s možnosťou výberu z alternatívnych slov alebo zo súboru slov pripravených na ich správne zaradenie do textu.

Tvorenie a písanie nadpisu k obrázkom vlastnoručne vystrihnutým a nalepeným na podložku – využitie rôznych druhov písma, farieb (pastelky, fixky...).

PROCES

Pri zaraďovaní a vykonávaní spevňovacích cvičení a uvoľňujúceho čmárania používať postup uvedený v procese vyučovania predmetu rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie v 2. ročníku.

Zrýchľovanie tempa písania sa dosahuje opakovaným zápisom toho istého slova do jedného, maximálne troch riadkov. Je potrebné zamerať sa na slová v maďarskom i slovenskom jazyku, ktoré spôsobujú žiakovi problém pri písaní diktátu alebo vo všeobecnosti.

Zmešovanie písma možno nacvičovať tak, že žiak najskôr napíše text svojou obvyklou veľkosťou písma, pričom píše do každého druhého riadku. Následne do vynechaného riadku napíše text z predchádzajúceho riadku písmom, pri ktorom dbá, aby bolo menšie. Ak to nezvláda, vo vynechaných riadkoch sa riadi narysovanou pomocnou linajkou určujúcou

veľkosť písmen. V prípade, že žiak bežne používa písmená písanej abecedy, riadi sa tromi pomocnými linajkami, t. j. ohraničujúcimi dve vzdialenosti nad hlavnou linajkou a jednu pod hlavnou linajkou.

Pri odpisovaní, resp. prepisovaní textu s odlišnou grafickou úpravou (riekanky, básne) je potrebné dbať na dodržiavanie určeného odstupe od ľavého okraja, ktorý môže byť väčší ako pri bežnom písaní do zošita, pri ktorom je žiak vedený k tzv. úspornému spôsobu zápisu. K dodržiavaniu ukončenia riadku slovom, ktorým je riadok ukončený v predlohe: v prípade, ak je potrebné slová z jedného riadku predlohy vpísať do ďalšieho riadku, začiatok nasledujúceho riadku z predlohy začne rovnako, ako je v predlohe, čím sa sleduje odbúravanie ul'pievania na dôslednom využívaní plochy na písanie v prospech prehľadnosti.

Na rozvíjanie jemnej motoriky a grafomotoriky spojenej s tvorivým písaním slúži striedanie činnosti – vystrihovanie obrázkov alebo fotografií z nepotrebných časopisov, pracovných listov, ich nalepovanie na podložku a tvorenie a dopisovanie nadpisov k vystrihnutým obrázkom. Pri tejto činnosti je vhodné preferovať materinský jazyk žiaka.

4. ROČNÍK

CIELE

- Dosiahnuť úhl'adnosť písomného prejavu,
- zvýšiť rýchlosť písania,
- rozvinúť u žiaka schopnosť tvorivého/kreatívneho písania,
- dosiahnuť využitie písania ako prostriedku sociálnej komunikácie.

OBSAH

Upevňovanie písania správnych tvarov písmen, ktoré zaručia čitateľnosť žiakovho písma.

Dodržiavanie rovnakej veľkosti písmen počas písania uceleného textu.

Dodržiavanie rovnomernej a primeranej vzdialenosti medzi slovami pri ich písaní do riadku.

Precvičovanie písania slov s diakritickými znamienkami v slovenskom jazyku a aj v maďarskom jazyku.

Zapisovanie dátumu – maďarská a slovenská verzia.

Písanie adresy na obálku a adresy a textu na pohľadnicu so správnou voľbou veľkosti písma.

Nácvik a automatizovanie písania tlačeneho písma.

Vyplňovanie jednoduchého formuláru – s menom, priezviskom, adresou, dátumom narodenia, menami rodičov a pod. s využitím tlačeneho písma.

Zaznamenávanie informácií na osobné účely s cieľom ich zachovania alebo plánovania - s využitím diára, kalendára a pod.

Zapísanie postupu činnosti určenej slovne, alebo s vizuálnou podporou – obrázkami so zaznamenaným postupom príslušnej činnosti.

Zapísanie udalosti týkajúcej sa žiaka, s využitím priamej reči (úvodzoviek).

Písanie e-mailu na sprostredkovanie zaslania odkazu, informácie, komunikácie podľa vlastných potrieb.

Písanie krátkych správ prostredníctvom mobilného telefónu (nácvik) s postupným skracovaním textu so zachovaným významom (podľa možností).

Nácvik písania tlačeneho alebo paličkového písma s motiváciou: do formulárov na počítačové spracovanie alebo s iným konkrétnym účelom.

PROCES

Pri dodržiavaní grafickej úpravy písaného textu je potrebné zamerať sa najmä na čitateľnosť písomného prejavu v závislosti od veľkosti písma, správnych tvarov s uplatňovaním správneho odhadu priestoru v riadku na vpísanie ďalšieho slova, odbúranie preškrtavania, používania zátvoriek a pod.

Postupne zaraďovať činnosti zamerané na vytváranie zručností a rozvíjanie schopností nevyhnutných pri písomnej interpersonálnej komunikácii a tie, ktoré sú súčasťou bežných sociálnych zručností pri využívaní techniky (počítač, internet, mobil...). Jednotlivé časti obsahu tohto vyučovacieho predmetu môže každý žiak zvládať na rôznej úrovni, cieľom je vlastné zlepšovanie sa, nie dosiahnutie unifikovaných výsledkov podľa úrovne žiakov, pre

ktorých dodržiavanie úhladnosti a čitateľnosti textu nie je problémom. Na rozvíjanie tvorivého/kreatívneho písania je potrebné žiakom určiť čas podľa ich individuálnych potrieb.

Pri vyplňaní formulárov je dôležité naučiť žiaka podľa dispozícií formulára vopred odhadnúť veľkosť písma, možnosť použitia skratiek a pod.

Dbáť na psychohygienické zásady pri písaní – správne držanie tela, písacieho nástroja, zaradovanie uvoľňujúcich cvikov.

Je nevyhnutné rešpektovať individualitu a osobitosti žiaka prejavujúce sa o. i. na nutkavom zotrvávaní na rituáloch a vlastnom ponímaní estetického cítenia a formovanie vedúce k zlepšeniu písomného prejavu žiaka viesť taktne, s ohľadom na predchádzanie možných negatívnych prejavov.